

Mathilda Wrede

VANGIDE INGEL

KAASSÕNA

Raamat Mathilda Wrede elust ja tööst ei vajakski mingit kaassõna, see soovitab iseennast niipea, kui sellesse pilgu heidad. Niipalju olgu siiski öeldud, et oleme selle kauni kuju ammutanud kahest allikast: Ingeborg Maria Sick'i saksakeelsest raamatust: „Mathilda Wrede, ein Engel der Gefangenen“ ja soome keelest „Vankinen Ystävä“ järele vabalt, viimasest on ka vangide inglil pilt.

Mõlemaid raamatuid lugedes hõljus selle kirjutaja hinge ikka uuesti Mathilda Wrede ülendav kuju, keda mul oli õnn omal ajal Helsingis näha. Milliseid ilusaid asju temast juba siis teati jutustada – ja kui madal ning varjatud püüdis ta ise olla!

Peaks raamat ulatuma paljudesse kättesse, südamesse, sütitades põlema külmemaidki, tuletades meelde sõnad:

„Pidage meeles vange, nagu te oleksite kaasvangid, ja kurja kannatajaid, sest ka teie olete alles maises ihus“ Hb 13:3

H.T.

Pärnus 1925. aasta veebruarikuus

ROHELINE RÜÜTEL JA VÄIKE TÜDRUK

Rändame ajaloos tagasi mitmed aastasajad. Kaua aega tagasi elas Itaalias keegi prints Colonna suguvõsast. Õiglane, julge, kuid äkiline ja isemeelne härra.

Siis olid verised ajad, mil vihased võitlused lõhkusid kuningriiklaste (gibelliinide) ja rahvuslaste (welfide) vahel kogu Põhja-Itaalia kahte vaenulikku leeri. Prints Colonna võitles gibelliinide poolel, nagu kõik tema uhkest soost. Juba 11. aastasajast alates – vaenulike welfide vastu.

Printsil oli poeg, sirge, ilus ja sooja südamega noormees, oma isa rõõm ja tulevikulootus. Poeg oli valmis ennast unustama teiste kasuks. Mis ta õigeks või ülekohtuseks pidas, selles oli ta murdumatu, kindel ja järsk, nagu isagi. Ometi, ühel päeval pörkasid need kaks kanget teineteise vastu.

Noor Colonna oli oma südame ära kinkinud. Tema äravalitu polnud aga mitte mingi printsess, kuldne kroon juustel, nagu oli isa salasoo. Ei, see oli puhta südame ja selgete silmadega rahvalaps, kuid ilma kuulsa nimeta, esivanemateta ja seisuseta. Kui noor prints esitas isale palve selline pruut majja tuua, oli vastuseks ümberlökkamatu – ei!

Tol ajal haigutas seisuste vahel ülepääsmatu sügavik. Vaba ja varjatud kõrgem klass, alati õnnepäikese pool rõõmustades, ei võinud alandatud, madala ja varjujätud kihiga läbi käia. Samal põhjusel ei leidnud ka gibelliinid ja welfid teed üksteise juurde. Ja enne võisid väravad lukku jääda poja ning pärija ees; ennemini oli isa valmis teda välja tõukama, salgama, kui lasta nii noort kuulsuseta last Colonnade kõrge katuse alla tuua... Ei või nii suurt ohvrit tuua ainult ühe ilusa silmapaari pärast, arvas prints.

Esimest korda kohtas ta siin poja paindumatut meelt. Ükski vägi ilmas poleks ta poega võinud truudusetuks muuta selle vastu, kes oli talle andnud oma puhta südame armastuse, usaldades temale antud sõna. Noormehe au sidus teda tütarlapse

külge kindlamini kui ta ajalooline seisus. Ja ühel ööl jättis ta vanemate maja; vaikselt ja jumalaga jätmata kadus ta pimedusse, jättes järele ainult õudse tühjuse...

Võitlused welfide ja gibelliinide vahel olid lausa leekides. Suurema ägedusega kui kunagi varem, võttis vanem Colonnagi võitlusest osa. Sest temas oli midagi, mida võis väljas, verises võitluses natukeseks ajakski vaikima panna.

Seal, kus palavam võitlus möllas, inimeste langemine suur oli, nähti üksikut sirget, alati maskeeritud rüütlit ette tungivat; tulle astudes korjas ta langenuid, kummardades haavatute üle, kaitstes neid oma kilbiga või kandes neid tugeva käega tule alt välja.

Keegi ei teadnud, kes ta oli ega selgunud, kelle poole ta hoidis. Kõik võitluse verised ohvrid tohtisid tema abistava käe all kindlad olla. Tema eesmärgiks näis olevat – mitte olla kaasvihkaja, vaid armastaja. Teda hüüti rüütliks. „*Il cavalliero verde*“, sest roheline oli ta sõjakuub, roheline oli ka ta varustus. Oli ta selle värvi valinud, mis lootust tähendab? Või oli see lootuse väljendus, mida südames kandis, kord selle verise võitluse lõppu welfide ja gibelliinide vahel näha? Vahest unistas ta ehk oma armastusega ühinemist luua? Oli ta ise juba armastust tundnud, selle sügavuse üle silla ehitanud ja tahtis sama väge ka siin proovida?

Kahjuks läks aga ka temaga nii, nagu see on juhtunud paljudetele, kes lootsid vaenulikkuse ilmast kaotada, kes seda tõsiselt võtsid; temale maksis see aga elu. Ühel päeval leiti roheline rüütel ise langenute keskelt, vallil. Kui mask ta näolt võeti, tunti selles noor Colonna ära. Ja samal päeval valdas mõlemaid vaenulikke vägesid ühine kahjuvalu; kõigi kannatajate ennastohverdava sõbra pärast. Vahest võtsid vastased langenu ühel meelel oma kilpidele, viimast au andes. Ehk tuli ka prints Colonna ligi, tabatud mõttest – milline lepitav, tasandav imevägi on armastuses...

Rohelise rüütli lapsed nimetasid end isa järgi *Verde* ja läksid välja laia maailma. Neljateistkümnendal sajandil leiame nende järeltulijaid Reini ääres ja Läänemere provintsid. Tolleaegse

puuduliku kirjaviisi ja kõnelemise läbi muudeti see suguharunimi *Wredeks*.

See nii pehmelt kõlav nimi *Verde – lootus*, mis tuletas veel aulist, head esiisa meelde, sai nii väikese muudatuse läbi äkilise, tumedalt kõlava tähenduse. *Wrede – viha*, tõi ette vanast suguvõsast hoopis teistsuguseid mälestusi.

Läänemere maadel omas Wrede sugukond mitmeid losse, muude seas ka suure Wredenhofi. Hiljem arenes see ikka laiemale põhja poole, kaugesse, heledate suveööde ja pikkade valgete talvedega maale.

Siis uinusid welfid ja gibelliinid juba ammu unustuse unes. Võitlused nende vahel ei sütitanud enam inimeste südameid ega tõstnud leekisid rahvaste vahel. Põlenud tuhana olid need laiali riputatud ja kergesti vahelduvaist aegade tuultest ära pühitud.

Vaenulikkus, see aegade hommikul sündinud, millal inimsüda oma Looja vastu pööras, see elas edasi. See viis hiljem mehe naise vastu, venna venna vastu sõjajalale. Kellel oleks küll jõudu jätkunud seda hävitada? Ka need paremad inimkonnast unistasid ju sellest, nagu roheline rüütel omal ajal. Kuid ikka maksis see inimlastele nende elu, pääsemata sugugi oma unistustele ligemale.

Wrededele sündis nende vanemas hõimus tütar. Laps oli suursugune ja tugev, kelle näost oli midagi hõimkonna uhkest, järsust isemeelsusest lugeda. Tal olid selged silmad, südame soe läige pehendas ja ilustas näojooned.

Ta oli üheksast lapsest noorim. Isa, vabahärra Karl Gustav Wrede, õiglane, otsekohene, peenelt haritud mees, oli Vaasa lääni kuberner Soomes. Tema ema, Eleonora Glansenstjerna, suri lapse hällis olles, kelle oli andnud surres oma 17-aastase tütre hoolde. Nii õrn ja ennastsalgav oligi see öde, et väike vaevalt emast puudust tundis. Järgnes õnnelik, rõõmus lapsepõlv. Oli tal ju nii palju, keda armastada. Esmalt isa, siis õed-vennad, edasi teenijad majas... ja loomad! Eriti hobused. Vaasas teati rääkida, et ta olevat igat hobust nimepidi tundnud. Tema armsaim ajaviide oli koduloomadega sõbrustada, nendega mängida, nende eest hoolitseda.

Elutud asjad ei meeldinud talle, nukkudest ei hoolinud ta sugugi. Kui talle kord üks kingiti, viis selle tiigi äärde, sidus paela kaela ja tahtis seda ujutada, nagu sulased hobustega tegid.

Kui suur oli tüdruku rõõm, kui isa talle varsa kinkis, kes talle peagi koerana igale poole kaasa jooksis. Nimeks anti sellele Stern, täht, mis oli tüdruku meelest ilusaim nimi, mida võis välja mõelda. Kui varss aastaseks sai, ehtis omanik talle sünnipäevalaua. Sünnipäeva tähistati kõigi majaelanike elus, pidi siis Stern teistest halvem olema?

Valge lina oli lilledega kaunistatud ja lauale pandi jämedat leiba rosina- ja safranikookide asemele, mis pidi sõbrale sama hea maitsema.

Suurt härrastemaja ümbritses aed, kus väike tüdruk võis joosta. Aga palju lõbusam oli siis, kui perekond kevadel Rabbelugaisse, Lõuna-Soomes, asus, kus Wrededel Anjala mõis oli. Seal vast võis väike Mathilda looduses rõõmutseda, mis eriti ta tervisele hea oli.

Tähendab, hobusetall oli salgamata see, millega ta suure osa oma ajast täitis. Muidu ratsutas ta kaugele metsa ja aasale, või oli lõikajatega väljal. Ta mängis kõigi lastega ja armastas eriti soome rahvast, tema oma rahvast, mis tema hilisemasse ellu sügavalt mõjus.

Elu tõsisemaks muutudes lähenes ka kooliõppuste aeg ja õppeaastad oma kuivade ja kiusakate nõudmistega. Aga seegi ei suutnud tüdrukukese õnneaega tumestada. Tema arusaamine oli nii nobe, et omandas kõik nagu mängides. Sest oli see, nende mustade tähekeste virr-varr seal, ainult võtmed! Võtmed ühe niisuguse imeriigi avamiseks, mis niisama ilus, vahest veel lõpmatum kui loodusriik väljas.

Tema teravad meeled elu naljakamaid külgi tabades, and naerda ja väiksemaistki asjust õiget meelega leida – said lugemise ja õppimise läbi arendatud ja süvendatud.

Teatud aja käis tüdruk oma ümbruse väikeste sõpradega Soome rahvakoolis, millal ta vahepalukeste tasku sedasama sisaldas, mis teistelgi lastel: pudelike piima, leiba ja tükike suitsuliha. Nii oli isa soov – ja nii oli see ka hea.

Hiljem saadeti Mathilda pansionärina Fredrikshaminasse erakooli (Fredrikshaminas asus Soome sõjakool), kus ta vast esimest korda tunda sai, mida tähendab kojuigatsus. Tundus nii raskena olla kodust ja kallimaist omastest kaugel lahus.

Oma selge pea ja süütava iseloomu tõttu oli ta peagi kaasõpilaste pailaps, kuid õiget arusaamist tema ja teiste vahel ei tulnud iialgi. Ta kaasõpilastel ei läinud korda Mathildat kunagi ahvatleda ehte-edeusele ega kadettidele. Ja ta loomaaia, mis Mathilda oma tuppas asutas, polnud nad kaugeltki nii huvitatud, nagu tema seda oli oodanud.

Noor orav, kes Mathilda õlal istus ja ta taskus magas, oli ju kena ja puhas. Aga selle kondise kassiga, keda üks poiss oli tahtnud uputada, Mathilda aga käest ära kiskunud ja selle oma tuppas tõi – sellega polnud ju midagi peale hakata. Peale nende oli veel üks kõvakoorkene, mõned salamandrid ja muid teisigi – noh, see kõik oli meeletus! Nõnda tundis Mathilda enese sõprade keskel ikka üksi olevat.

Kuid seegi päev koitis, millal ta võis koolitolmu maha raputada – ja oma noored, tugevad tiivad välja sirutada, et Vaasa, oma koju lennata. Ootas ju seal teda armsate ring ning lapsea õnneaeg ulatas talle uuesti oma käed vastu. Neid ilusaid aegu eriti mälestustena läbi elades ilmusid Mathildale ometi mitmed tumedad jooned, mis olid jätnud ta lapsehinge piinlikud mõjud, mida ei saanud hoopis unustada.

Oli vahest kuberneriga ümbruses mõnda lihtsamat tööd, nagu talveks puudelõhkumine või midagi sarnast, siis ilmusid vahest õue pikaldase, raske välimusega mehed, kes tööle pandi. Kui kuberneriga lossi ees oli puistiku hooldamine, siis pidid need mehed ikka kaevama.

Need toodi vahi all, ega nad läinud, nagu teised päevilised, õhtul vabadena koju magama. Neid viidi vanglasse tagasi, kust olid toodudki. Need olid vangid, keda sunnitöös kasutati. Sunnitöö! Milline kurb sõna, nagu ike õlgadel, niisugune tunne...

Seitsmeaastaselt pidi Mathilda käima tükk maad linnast väljas ühe naisõpetaja juures matemaatikatunnis. See oligi

ainuke aine, mis tüdrukule veidi enam raskust tekitas.

Ühel päeval tuli ta liig vara ja istus aknale, et vaadata õpetaja tulekut. Üle tee oli aga sepikoda ja selle ees seisis kaks vangivahti, nende vahel mees, kelle käte ja jalgade ümber raudu valmistati.

Ehmatuses otse tardunud – nägi tüdruk, kuidas sepp tõi hõõgivate pihtide vahel rauad ja seadis need vangi jalgu, kes teda vihaselt põrnitses. Näis, nagu poleks sepa elu ta meelest midagi maksnud, oleks see olnud tema meelevaldas. Sama vastikult silmitses sepp ülekohtust kurjategijat.

Korraga astus õpetaja tuppa, tõmbas lapse ruttu aknalt ja ütles:

„Tule, laps, see pilt seal ei sünni sulle vaadata!“ Mathilde vastas:

„Kui see mees seal peab sarnast olukorda välja kannatama, siis võin ma seda kannatada ja vaadata!“

Siin avanes lapse pilgule üks inimelu sügav kuristik, mis paistis õigete kodanlaste põlastavast vaatest, süüdlase peale alla, kes täis viha, madalas varjude maal...

Kui tüdruk viimaks täiskasvanuna koju tuli, tahtis isa teda kingitustega õnnelikuks teha. Ta tuba sisustati tuliue, maakonnavanglas valmistatud valge mööbliga.

Kuid selle läbi oligi Mathilda rõõm kingituste üle tumestatud. Sunnitööl olid need viletsad, ahelais vangid pidanud need mööblitükid valmistama... Ei, iialgi ei võiks ta neist mõtteist vabaneda!

Tundus, kui ähvardaks see kuristik, mis kord tuhmilt lapse pilgu ette ilmus, nüüd musta ööna sügavusest neitsilikku valget tuba vallata.

Nagu alateadlikult asus noore tütarlapse hinge igatsus, seda kuristikku täita; püüda, kas ei saaks selle üle kuidagi silda ehitada...

Kas ei liikunud Mathilda südames, selle vana suguvõsa noore tütre südames midagi sarnast, mis oli kord ka tema esiisa, selle roheline rüütli ilusaim unistus?

ELUKUTSE

Missugune Vaimu tuul ja nelipühaõhk levis üle Soomemaa! Nagu suurte tiibade salakohin suunas inimeste silmad argielu vaevade ja murede murrust ülespoole, kõrgema, puhtama järele igatsema.

Mathilda Wrede oli juba jõudnud kaheksateistkümnenda eluaastani. Eluküps ja täiskasvanud, millal imelik rahutus täidab noore meeled. Tuntakse tungi ennast arendada, soove ja jõudu midagi teha; vaadatakse enda ümber tegevusala valides, et sest kinni haarata. Esiteks oli tarvis oma isik üles leida.

Mathilda tundis eneses tugevat jõudu käärivat, julgust ja mehlist tahtejõudu nähtamatut riiki taotleda, et siis ilmuda selle keskele kuningannana, noor pea püsti, kandes nähtamatut krooni. Aga riik, kus see võiks peituda? Oli olemas ja ootas teda. Tumeda ööna kerkis see silmapiirile; lootusetu ja kohutav, päikeseta legendik, peidetud varjudega nagu allilma surmavald. Tänini polnud see temale veel selgunud. Veel tõmbas teda elu mitmekesisus, ahvatles selle sära. Inimestega seltsida, neid armastada, nendega mõtteid vahetada, naljatada. Ka kunstiilmale avanes ta vaim. Oma ütluse järele olla esimene kord teater temasse valdavalt mõjunud, nii et – viimaks või ise lavale...

See oli tulipunkt, mis sarnasel korral võib ka läbi põletada – ükskõik siis, mil teel ollakse.

Praegu ei teadnud Mathilda veel, kuhu anduda, sellest see otsiv rahutus. Pealegi oli ta hinges veel midagi muud, just ta sügavamas sisemuses.

Wrede perekonnas valitses otsekohene sõbralik vagadus, milles väike tüdruk oli end kogu lapseea soojendanud, kindlas teadmises, et jumalateenistus on iseenesest juba rõõm. Nüüd oli see aga korraga hoopis muutunud. Tema sisemine silm oli avatud nägema kuristikku, mis haigutab Jumala ja patuse inimkonna vahel...

„Jumal on valgus ja tema sees ei ole ühtegi pimedust.“ Maa täis päikese hiilgust ja selgust. Milline mõõtmatu, sügav ja

ühendamatu lahtus. Inimese südame mõtlemised ja püüded „on kurjad lapsepõlvest“. „Kõik maailm seisab kurjuses.“

Seal ongi nüüd üks maa öises pimeduses, kus on ahelais vangid, mitte üksi käsist ja jalust, ka nende südamed ja tahtejõud on seotud, pandud patu ja surmaikkesse...

Näis, nagu ei leiduks mingit võimalust enese isiku väljendamiseks, kuid Mathilda tugev iseloom ei heitnud võitlust. Alguses näitas ju kõik minevat tagurpidi.

Tuli kord üks päris harilik õhtu, mil Mathilda läks isa ja õe saatel kuhugi seltskonda, aga kuuldes, et keegi välisevangelist pidas tol korral Vaasas rahvarikkaid koosolekuid, läks enne teda kuulama. Mees kõneles Jh 3:16 üle: „Nõnda on Jumal maailma armastanud, et Tema oma ainusündinud Poja on andnud, et ükski, kes Temasse usub, ei hukkuks, vaid et temal oleks igavene elu.“

Võib-olla oli see kirjasõna otsustavam kui kogu jutlus; üks aga oli kindel, et Mathildale oli see sõna eluks! Korraga aimas ta, mis oli sündinud, ta nägi seda elavana, täiuslikkusena. Jumal oli armastuse lasknud voolata üle maailma, kes vaevles sügavas, päästmatu pimeduses.

Nüüd polnud enam mingit lahtust olemas. Jumal oli selle kuristiku täitnud oma enese südamega. Tema andis oma südame, et üle lahutava kuristiku saada. Ja **maailm**, kes selle läbi päästeti, see oli tema. **Mathilda Wrede** ise! Tema oli see, kes tohtis nüüd astuda patu- ja surmaorjusest – **Jumala lapse aulisesse vabadusse**.

* * * * *

Kui Mathilda pärast koosolekut pidusaali astus, tundus, nagu oleks ta kodumaa kuskil teises maailmas...

Pidutsevas seltskonnas küsiti temalt, kuidas koosolek meeldis ja mida see võhik seal jutustas. Nähtavasti oodati nüüd heameelega midagi pilkavat, miska Mathilda neid vahel varem oli oma huumorimeelega lõbustanud. Aga nüüd vastas ta rahulikult:

„Jah, kui teie seda aga soovite kuulda, siis tahan teile jutustada,“ ning nüüd siis voolasidki sõnad Mathilda huulilt, mis põlesid ühtlasi ta südames – kuna heledad pisarad üle palge nõrgusid.

Täielikult oma tunnistusse andununa ei märganudki Mathilda oma kuulajate üllatust, mis muutus peagi kohmetuseks ja vastikuse tundeks nende nägudel. Korraga aimas ta seda, lõpetas kohe ja läks kõrvaltuppa, kus istus isa teiste härradega teelauas.

Kuberner Wrede, märgates tütre sügavalt liigutatud ilmet, ehmus pisut, tõusis istmelt ja küsis Mathildalt kartlikult, kas ta haige on. Tütar vastas rahulikult:

„Ei, ma olin haige, aga ma usun, nüüd saan ma täiesti terveks!“

Ta palus isa, et ta teda koju saadaks. See sündis kohe ja teel jutustas Mathilda isale, et praegu seisab ta oma elu otsustaval käänakul. Isa läks jälle seltskonda tagasi. Mathilda kadus oma tuppa.

Siis pöördus ta ööpimeduses ja sügavas üksinduses kõigest südamest Jumala poole – kõigest hingest, nagu mitte iialgi enne. Mathilda Vrede ütles sellest silmapilgust hiljem, et ta palve on olnud küll otsekohe trotsiv palve; võib-olla, kuid see palve on kuulnud. Sest pole ju tähtis palve ise, vaid süda, millest see tuleb.

Mathilda süda oli täiesti õiglane, see andus Jumalale tervenisti ja eluks ajaks, tingimata ning tagasi hoidumata. Paluja tundis ka, et see oli vastu võetud! Sest tema üle laskus ütlemata sügav rahu, mispeale vaibus pehmesse unne.

Järgmisel hommikul ärkas Mathilda ülevoolavas õnnes, tundes end hõiskavalt värskena, süda tahtis puhtast rõõmust ning õnnetundest otse pakatada. Ruttu tormas ta alla, kaelustas isa ja siis kõiki kodakondseid; kõigepealt soovis ta, et oleks võinud tervet ilma kallistada...

Peagi selgus Mathildale, et siit alates peavad olema kõik tema päevad ja aeg Jumala päralt, üksi Tema teenimisele pühendatud. Kuhu Tema nüüd vaid tööpõllu juhatab, see oli veel varjul; ega ta sellepärast olnudki mures. Aga varsti selguski midagi päris harilikku – olles ometi otsustava tähtsusega.

Mathilda toaukse lukk oli rikkis – ei läinud kinni ega lahti; seda toodi parandama vang, kes tööd mõistis. See aus vang töötas nüüd Mathilda helevaiges toakeses, heites sinna pikki, pimedaid varje. Mathilda tunnistas hiljem ise, et tal olnud piinlik ja vastik tunne, millest pidi enne üle saama, enne kui julges mehega rääkida. Oli see mingisugune instinktiivne, aimatav, kuid täitsa iseteadvuseta vastikustunne, tuleva aulise ülesande pärast, mis teda ootas...?

Esiteks katsus ta mõned üksikud märkused teha, mis õnnestusid, siis usaldas Mathilda juba ka Jumalast rääkida ja ühtlasi oma sisemisest õnnest ning Tema rahust; õnneks langesid needki heasse pinnasesse.

Mees tõstis pea ja suunas oma pilgu Mathilda poole, lausudes: „Ah, armuline preili. Teie peaksite tulema alla meie juurde ja meile nõnda rääkima. Meile oleks seda tarvis.“ Mehe meelega lubaski Mathilda, asjasse süvenemata, järgmisel pühapäeval vanglasse minna.

Kui Mathilda sellest plaanist aga isale rääkis, oli too kindlalt vastu. Sellest asjast ei tohtinud juttugi teha, nii vali oli isa. Kuid tüdruk esines juba julgemana.

„Aga ma olen seda ju lubanud.“ Kuberner Wrede võitles silmapilgu enesega ja lausus: „Oled sa seda lubanud, siis pead minema, kuid valvuri saatel.“

Järgmisel pühapäeval käiski Mathilda ülevaataja ja valvuri saatel esimest korda vanglas. Sellele järgnesid teised. Mathilda märkas, et ta võis neid kurbi inimesi vähemalt rõõmustada. Ta tahtis rahust, mis tema südant täitis, teistelegi jagada. Süda täitus tal julgusega, mida ei võinud kõigutada isa, õed ega keegi teine. Et see aga tema edaspidine ja õige elukutse oli, sellest polnud Mathilda Wredel veel aimugi.

Kord oli ta ühele vangile lubanud teatud päeval tagasi tulla.

Kahjuks oli tal samaks päevaks määratud külaskäik kuhugi mujale, mille oleks hea meelega ära jätnud. Aga ta mõtles siiski vanglasse minekut pisut edasi lükata. Järgmisel ööl näeb Mathilda imeliku unenäo; kindel ta polnud, oli see ikka unes või ilmsi...

Keegi vang astus ta valgesse tupp. Käed-jalad kõlisevais raudus. Ta jäi kesk tuba seisma ja vaatles Mathildat ütle mata kurval ilmel. Ta ei saanud aru, kes rääkis, vang või keegi teine, kuid sõnu kuulis ta selgesti:

„Tuhanded vaesed, seotud inimesed igatsevad elu, vabaduse ja rahu järele. Ütle neile üks sõna Temast, kes neid võib vabastada, niikaua kui sul selleks veel aega on!“ - Siis kadus.

Hirmunult ja rahutuna viskles Mathilda voodis. Mis see pidi tähendama? „Oli see ilmutus hoiatusena, miks vanglasse mineku edasi lükkasin? On see tõesti Issanda tahtmine, et vangid peavad olema minu esimene ülesanne?“

Ta oli ju veel noor ja väga nõrga tervisega. Kuid nüüd seisis ta hiiglasliku ülesande ees, mida poleks tohtinud; mille peale mõtlemine teda juba ähvardas põrmu vajutada. Kaua-kaua võitles ta kaksipidiste tunnetega, siis võttis ta oma Piibli ja avas selle, et südant vaigistada. Ta pilk langes Jeremija 1:6-8 sõnadele.

Need sõnad olid otsekohene vastus ta kahtluste peale!

Lootes, et tuleks veel kindlam tõend nende prohveti sõnade üle, kas võib neid nii võtta, nagu anti, avas Mathilda Piibli veel kord – kuigi see tava, otsida sel teel midagi otsustavat, ei meeldinud Mathildalegi – kuid nüüd ta tegi seda ometi ja seekord avanes Hesekeeli 3:9-11.

Kogu selle öö veetis ta siis valvates, ja kui päike tõusis, pani riidesse ning läks külmal, selgel märtsihommikul alla rannale. See näis olevat temale ju üle jõu, kuid ta oli nüüd valmis seda vastu võtma, mis teda ootas...

Samal päeval jättis ta kõik muu kõrvale ja läks määratud ajal vanglasse. Ja just see päev tuli pöördpäevaks selle mehe elus, kelle juures ta käis.

Et vangid olid ühe hoopis iseäraliku kutse läbi ta südamele

pandud, selle üle ei võinud Mathilda enam kahelda. Aga milline kauge ja sügav ulatus pidi tema tööol olema, see seisis ta eest veel varjul.

Kord näis, nagu oleks Mathilda töö vangide keskel jäädavalt lõppemas, sest aasta hiljem, 1844, jättis ta isa kubeneri koha Vaasas ja perekond kolis Rabbelugnisse. Raske südamega jättis Mathilda oma võidetud sõbrad vanglas, kuid ta kirjutas neile nüüd hoolega, nõnda alustatud tööd jätkates.

Sügisel juhtus nii, et Mathilda pidi kiusliku hambavalu pärast sõitma Helsingisse haiglasse. Seal kohtas ta ühel päeval tänaval mõningaid vahi all olevaid vange. Ta seisatas ja vaatas neile järele, sest need tuletasid meelde tema sõpru Vaasa vanglast. Äkki selgines temas mõte: miks pidi tema, kellele ometi see kõrge ülesanne antud – vangidest lahutatud olema? Eks võinud ta ju igal pool neid vaatamas käia?

Nobe otsustamises ja kindel tahtmises, nagu ta ikka oli, läks ta Helsingisse vanglate ülemdirektori, härra Grotenfeldi juurde, esitas end Vaasa kubeneri tütreana ja palus luba Soome vanglais käia, neid viletsaid ja unustatuid trööstimas.

Direktor kuulas sõbralikult, küsis siis, mis seisukoha Mathilda isa selles võtab. Mathilda ütles otsekohe, et sellest ta ei tea veel midagi öelda. Kuid juba terve aasta on ta isa loal Vaasa vangide seas töötanud. Ta usub, et isal selle töö laienemise vastu midagi pole.

Siis küsis direktor Mathildalt, kui vana ta on.

„Kakskümmend aastat,“ oli vastus.

„Pole just kõrge iga,“ tähendas direktor.

„Ei ole! Aga see viga paraneb iseenesest aastate jooksul,“ parandas Mathilda.

Härra direktor ütles naeratades: „Annan teile loa teie noorust arvesse võttes. Oleksite vanem, siis oleksin enam kui kahtlev teie ettevõttes. Sest see on väga kaugele ulatuv nõue. Aga kahe, kõige rohkem kolme kuu jooksul saate näha, et ballisaal on teile palju parem ja lõbusam paik kui vangikongid. Jah, ma annan teile loa, sest et teil ei tule seda väga kaua tarvitada.“

Sellepeale sai Mathilda kirjaliku loa ja soovituskirja –

Helsingi, Turu, Hämeenlinna ja Lappenranna vanglaisesse.

Helsingis viibimise kümne päeva jooksul käis Mathilda kahes vanglas, jagades vangidele lendlehti ja rääkides neile Jumala Sõna. Söörnäsi vanglas kohtas ta mitmeid Vaasast toodud vange; teadagi oli mõlemapoolne rõõm suur.

Oma esimese kindla reisi tegi Mathilda järgmisel jaanuaril Lappenranda, kus direktor ja vangla vaimulik ta sõbralikult vastu võtsid, kuid tema tööst oli neil pisut arusaamist.

Peale selle käis ta maakonna vanglais. Nõnda laieneski Mathilda Wrede tegevus vähehaaval, ega jäänud varsti seisma, nagu direktor Grotenfeld oli arvanud. See kestis enam kui ühe inimpõlve, mille eest Mathilda Wrede oma terve elu ohverdas, annetades selleks veel palju muudki. Selle eest võitis ta elu, elu sügavast ja kõrgest, ärarääkimata rikkusega ning täieliku tasuga – mille Issanda altarile tõi.

* * * * *

KAKOLA

Kakola Turu linnas – on Soome suurim vanglakompleks. Vähemalt viissada kurjategijat hoitakse selle tumedate, raskete müüride taga varjul. Üle poole neist on eluaegsed vangid, ega ainsatki tooda siia, kelle karistus on alla nelja aasta.

Selle koletu kivimüraka ees, aknad raudvõredest, selle ees seisab ühel kevadpäeval sirge kahekümneaastane tütarlaps. Nii lapseohtu ja nõrk, lastes oma mõtteka pilgu üle paksude müüride libiseda.

Ta näeb enda ees seda igivaenlase võitmatut kindlust, mis võib segamata rahus oma ohvreid vastu võtta. Aga miks tuleb see tütarlaps siia? Unistab ta selle kindluse vallutamist? Tema, nii üksik, kõhetu ja võimetu...

„Kui üks vägev sõjariistadega ehitud sõjamees oma koda hoiab, siis on tema vara rahul.“

Kas ta seda ei tea? Oi, ta teab seda küll!

„Aga kui üks temast vägevam ta peale tuleb ja teda ära võidab, siis võtab ta ära kõik ta sõjariistad, mis peale ta lootis ja jagab tema saagi välja.“

See oli Suurel Reedel, kui „Vägevam“ astus alla surmariiki, pigimusta öösse, jäljetusse, põhjatusse sügavusse, kust polnud iialgi veel keegi tagasi pöördunud. Ta tungis kuni selle „inimesetapja“ peakindlusesse toonelas, et selle võimu ära kiskuda.

Seal siis see senikuulmatu võitlus elu ja surma vahel heideldi. Seal võitis elu oma igavese võidu. Kui „Vägevam“ siis jälle üles taevasse tõusis, oli kindlus võetud, vaenlase pea rõhutud, vangid vabastatud, „elu ja hukkaminemata põlv valge ette toodud“.

Kakola, Turus, ka sinu üle on käskija! Sinagi pead oma vangid välja andma. Seda teab ka see tütarlaps, kes seisab Suure Reede hommikul sinu väravate ees, igatsedes sellesse lootusetusse paika astuda.

Ta pole üksi - „Vägevam“ on temaga.

* * * * *

Vangla direktor on Mathilda Wredele vastutulelik; eriti imestab ta teise soovituskirja. Ta viib Mathilda isiklikult vangla ruumidesse, andes talle vabaduse tööd oma heaksarvamise järele sisse seada.

Ka kohalik vaimulik ei tee talle mingit takistust ega piira tema tegevust, mis Mathildat eriti rõõmustas, sest seda ei sündinud mitte igal pool. Ta sai loa vange nende kongides vaatamas käia; tahtis ta neile kõnelda, siis lasti ta vangla kirikusse. Et oli just Suur Reede, siis valis ta ka kiriku, olgugi et oli harjumata avalikes kõnedes ja julgus tahtis kaduda. Vangide kogunedes kirikusse oli Mathildal ooteaeg, mil ta süda lõi tulisemalt kui iial enne.

Ta saatis palava palve ülespoole ja Jumal kuulis ning andis

talle julgust, et võis Temast tunnistada, pealegi ju harjumatus soome keeles, mida tol ajal kõrgemais ringkondades rootsi keele kõrval pea sugugi ei tarvitatud. Kõigeeks selleks palus ta jõudu allikast, Kolgata kaljuselt kõrguselt.

Pea ta seisiski kirikus – kõikide pilgud temale suunatud. Kuid nüüd oligi vähemgi kartus kadunud. Ta unustab, mis keeles ta kõneleb. Tunne on, nagu kõneleks keegi teine tema läbi ja paneb soojad, elavad sõnad ta huulile.

Sügav vaikus valitseb kirikus. Aga kui Mathilda lõpetab, tungivad imelikud helid ta kõrvu. Vangid nutavad ümberringi...

Turus viibides läks Mathilda igal hommikul Kakolasse ja tuli seal alles õhtul tagasi, sest ööseks lukustati ja riivistati väravad. Siin kohtas ta ka mõningaid sõpru Vaasa vanglast, nähes rõõmuga, et nende elu oli teiste omast palju parem.

Enamasti rääkis Mathilda vangidega nelja silma all, nende kongides, mis väga aega viitis. Kus aga vangid koos elasid, siis seadis vangla vaimulik Mathildale eratoa, kus ta võis üksikuid ükshaaval vastu võtta.

Jutuajamine vangidega oli asjalik, aga ka suurem osa Mathilda Wrede tegevusest, milleks ta polnud sugugi veel arenenud, oli väga noor. Aga seal olidki talle tema loomulikud võimed abiks: nimelt ta suur mõistus, inimeste tundmine, õrn tundeelu ja taktitunne.

Ta polnud küll kiiresti sõbrunev, kuid praegu voolasid temas hoopis teised tundmused: palav kaastunne nende kannatajate vastu, mida polnud kunagi varem hinges tundnud ega võinud ette kujutada. Mathilda enese arvates oleks nagu jumalik armastuseside ta südame sütitanud, miska võis vange elustada. Ja Mathilda teadis ka seda, et mis südamest tuleb, võib ka südamesse minna. Suudaks ta nüüd esiti vangide südamed vallutada, siis võiks juba midagi head loota.

Kui ta nüüd nende salapärase vangide ette ilmub ja valvur tema taga ust lukustades kaob, siis, liikudes selle pikas koridoris, tundub, kui oleks ta ise mõni sunnitööline kuskil kullakaevanduses: sügavasse peidetuna, kus peab läbi prügi ja

mullakihtide teed leidma kallimate metallide juurde, et neid üles päevavalgesse tuua. Või nagu kaevukaevaja, kes otsib liiva- ja savikordade alt elavat vett nirisevat soont.

Aga enne, kui selle kohani ulatub, pole mingit mõju loota. Selle saavutamiseks peab aga iga üksiku juures eritee valima ja leidma. Sellepärast just vihkab Mathilda Wrede ühetoonilist, ühekülgsset töömeetodit, missuguse salakalju eest väga vähesed mõistavad kahjuta mööda purjetada.

Olgu, et Mathilda kandis alati lendlehti ja piiblisalmidega varustatud kaarte kaasas, ometi ei jaganud ta neid alati. Ta ei pidanud mitte tarvilikuks alata piiblisalmidega.

Aga läheme nüüd Mathildaga kaasa! Kes istuvad siis nende riivistatud rauduste taga? Mitte mõni harilik inimklass, nagu oleksime valmis oletama. Inimesed need ju on – nagu meiegi, kuid niisugused, kelle iseloomude ürgjõud ja instinkt on neid endid võitnud ning vangistanud...

Seal istub noormees Kuopio linnast, eluaegne karistus. Ta pöörab oma jultunud, trotsiva pilgu ukse poole, ehmunud ebaharilikust nähtusest, kui korraga noore naisterahva kaju uksele ilmub. Aga vaikib.

Mathilda sirutab talle lendlehe, küsides, kas ta sooviks seda lugeda, mispeale saab vastuse:

„Mis teil arus on, et siia tulete? Teie, kes näete nii rõõmus ja õnnelik olevat, et ei sünni sugugi sellesse võikasse, salapärasesse paika. Mis te siit otsite?“

Mathilda tähendab, et ta olla tõepoolest õnnelik, sest on saanud Jumala rikkalikku õnnistust maitsta, mida tahaks healmeel ja kõigest südamest ka siia õnnetusse paika tuua.

Mees kehitab õlgu ja ütleb: „Ah nii, teie usute siis sarnaseid asju? Mina küll mitte... Võib ju olla, et niisugust noort tütarlast, nagu teie olete, Jumal heameelega armastab, kuid meist, meestest, Ta ei hooli, veel vähem kurjategijaist.“

Mathilda tuletab mehele meelde, et kui ta Piiblit loeks, tuleks temagi teisele arvamisele, leides, et asi ongi otse vastupidi. Aga peaks ka Jumalat paluma, kes võib mõistuse avada oma Sõnale.

„Ei, kunagi ei tule mulle meelde paluda,“ vastas mees. „Ma

ei usu ju seda, et Jumal palveid kuuleks. Ma võin ju muidu olla küll halb inimene, kuid midagi silmakirjaks teha, seda ma ometi ei või. Ei, pappide ja kiriku vastu näitan ma üles kõige julgemat põlgust.“

Mehe otsekohesuses oli midagi lootust-äratavat, kuid Mathilda seisis ometi nõuta ta ees ega teadnud, kuidas talle läheneda. Äkki muutub mehe nägu tumedaks, jääb aga tähelepanelikuks. Mathilda märkab, et nüüd on midagi tulemas, mis tõesti ta südamel lasub.

„Kas teate, mis kõige hirmsam on?“ küsib ta. „Siin nende müüride vahel, ikka oma enese mõtetega olla vangistatud. Kui ma oma elu tagasi vaatan, siis ei mäleta muud kui kurjust ja pahesid, kunagi pole ma ka vähematki head teinud! Ah jaa, ma olen teistele ka tubakat aidanud sisse tuua, kuid see on tugevasti keelatud, ning halb. Kui ma nüüd ometi ühe ainsagi hea teo leiaksin, mida võiksin mõelda, seegi oleks mulle suureks troostiks!“

Teadagi seletab Mathilda, et meie oma head teod on puudulikud, ega ei või meile õnnistust tuua. On üks kõige täielikum töö, mis võib meid päästa, on otse meie pärast tehtud. Selle läbi võib väikseimgi inimlikkus meile tõsiseks kasuks olla... Nüüd mõistab Mathilda, kuidas sellele õnnetule võimalus anda heategemiseks, muidu ei pääse selle mehe südame ligi.

Talle tuleb mõte, kuidas seda läbi viia; näib hirmus raske olevat, kuid mis sellest, kui aga õnnetat aidata.

Mathildale tuleb meelde, et vangid saavad hommikuti kruusitäie kalja, millest nad väga lugu peavad. Nüüd ütleb Mathilda vangile: „Minu kurk kuivab siin vanglas väga, oleksite ehk nii hea ja annaksite mulle pisut juua?“

Vang silmitseb teda teraselt ja veri näib talle näkku tõusvat, kuid ta ei liiguta kätt kruusi järele! Teine kordab oma lühikest palvet.

„Ega teie seda ometi tõeliselt soovi,“ ütleb mees kähedalt. „Teie ei või ju ometi meie juures juua!“

Vahest asub seal Mathilda hinge sel silmapilgul auline pilt Samaaria kaevust, mille kivisel äärel istub väsinud teekäija.

Tema ees halvas kuulsuses naine, kes küsib: „... ja sina küsid minult juua?“

See Kuopio mees lisab veel: „Vaasa kubeneri tütar ei või ometi juua viletsast vangikruusikesest! Tean küll kui isemeelsed on kuberneritütred niisuguses kohas. Kord olid kaks neist oma isaga siin. Nad hoidsid hirmuga endi kuubesid, et neid mitte määrada. Olgugi et meil oli kõik hoolega küüritud; ja millise pilguga nad meid silmitsesid, nagu kuutõbiseid. Need preilid poleks mitte meie kalja joonud, ega tee seda teiegi...“

„Aga tõepoolest,“ vastab Mathilda ja kordab oma palvet – kas vang võiks temaga oma kalja jagada. Seal võtabki mees oma väga ebameeldiva jooginõu ja ulatab selle kubeneri tütrele. Kruusi huulte juurde tõstes märkab Mathilda, kuidas mehe palgeile ilmub rõõmuläige – silmapilguks, kuid see oli seal ometi.

Kui Mathilda nõu tänades tagasi annab, ütleb vang: „Teil pole mingit põhjust tänada, aga minul läks täna hästi.“

Sellest peale käis Mathilda meest järjekindlalt vaatamas. Ja ühel päeval sai ta seal jällegi midagi erilist läbi elada. Ta leiab vangi oma kongis suures ärevuses olevat; tormab seal kitsas ruumis meeletuna edasi-tagasi.

„Mis teil viga on?“ küsis Mathilda osavõtlikult. Sellest hoolimata tormab ta taltsutamatus ahastuses, ise ägab kui haavatud metsloom, ega näi Mathilda ligiolu märkavat.

Mathilda silmitseb teda otse arusaamatult, siis aga ütleb pisut valjemalt: „Teie teate ju, et ma teile head soovin, ja teie usaldate ju mind, eks ole tõsi?“

Siis seisatab mees ja vaatab ta otsa metsikus abitus ahastuses: „Täna,“ vastab ta vaevalt kogeldes, „täna ronisin ma oma aknale ja sealt nägin ma kaheksa terve aasta järele esimest korda naist.“

Ja ometi seisis praegugi ta ees sirge kahekümneaastane neiu, temaga üksi kongis...

Oli Mathildal aimu sellest ääretust hädaohust, milles viibis? Tõepoolest, see oli midagi kohutavat! Kuid ühtlasi teadis ta eneses sügavat kindlust ja kaitset. Sest olla nõnda hoitud ja

varjatud, et vang oma taltsutamatus kires ei näinud temas sugugi **naist**. Näis, kui oleks mehe silmad temast hoopis teisale juhitud, milline kaitse ilmus...

Kuid saadame Mathilda Wrede teise lõvipuuri. Siin asub üks kardetavamaist vahialustest.

„Selle mehe juures,“ tähendab direktor, „pole sõnade ega löökidega midagi peale hakata, kuid häda teistele, kui tema selleks võimalust leiab!“

Sellepärast ongi mehe kong päris tühi, ta ise „suuris raudus“. Laiad kaela- ja keharauad on kahe raske ahelaga rinna eest ja selja tagant käsivarteni ühendatud; peale selle on jalges ja käsirandmeis rasked rauad. Seda koledat ülikonda on mees juba poolteist aastat kandnud.

See raudus mees vahib ukse poole, kust Mathilda sisse astub – luurates: tuleb sealt teisigi? Ei ole näha, pöörab silmad kõrvale. Tema ei pane tähelegi, ega taha kellegagi juttu teha. Seal ta nüüd lamab põrandal. Mathilda, teda hetkeks silmitsedes, hüüab vahile, kes näib võimalikult eemale hoidvat:

„Tooge mulle üks tool.“

„See ei lähe, ta tarvitab seda löögiriistana,“ vastab vaht pead raputades.

„Kas teie ei tahaks mu vastuvõtutoast ühte tuua,“ kordab Mathilda. Vaht läheb vastumeelselt ja toob tooli, mispeale ta vangi käsib üles tõusta.

Selle nägu läheb vihaseks, kuid täidab ometi käsku. Mis? Mõtleb see võõras siis nüüd kohtunikuna istuda – ja mina pean vaese patusena tema ees seisma? ... Kas ma tõepoolest olen... Ei, siis parem juba ... mõtleb see pöörane.

„Istuge teie nüüd siia! Teile on hädasti tarvis, et oma olukorda pisutki leevendaksite,“ ütleb see võõras. „Te näete, et on mõnusam kui olete istudes pisut puhanud.“

Milline kergendusilme ja mõnutunne levib mehe näol, toolil istudes... Mathilda ei saa seda kunagi unustada. Jää nende vahel on murdunud. Kui ta nüüd vangiga räägib, kuulab see vähemalt, kuid äkki hüüab ta käega seinale näidates: „Kas te võite arvata, kuidas see sügav auk sinna sai? Ma tahan teile öelda: Kui ma

veel siin oma kongis tohtisin puutööd teha, siis tahtsin kord sisseastuva vahi maha tappa. Sihtisin kirvega talle pähe, kuid läks kõrvale, müürisse. Nagu võite isegi näha, oli see tubli mats,“ ütles mees ja hakkas võikalt naerma. „See oleks kindlasti vahi pea kaelani läbi lõiganud!“

Seda rääkides vaatas mees kogu aja külmalt Mathildale otsa ja küsis siis: „Kuidas usaldate teie, teiesarnane lapsuke, meiesuguste keskele tulla? Teie ometi teate, et minagi olen üks pahemaist vahialustest terves Kakolas; see kurjem mees kogu Soomes... Kas teie ei karda?“

„Ei, ma teadsin küll, kes te olete,“ ütleb Mathilda pead raputades. „Aga ma ei usu sugugi, et teie mulle vähematki kurja teeksite. Pealegi on Jumal mu juures ja kui Tema mind kaitseb, ei juhtu mulle midagi halba.“

„Siis olete usklik,“ ütleb vang vahele ja lisab:

„Veel kunagi pole mu elus mulle nii palju sõbralikkust osaks saanud, kui täna. Otse imestusväärt! Ikka mõeldakse: Terves laias maailmas ei leidu kedagi, kes meid, vange, meeles peaks. Ja seal kohtadki korraga inimest, kes sulle head soovib... Minagi igatseksin usklikuks saada – kui see üleüldse võimalik oleks...“

Mathilda märkab, kui liigutatud ta on. Aga sealsamas muutub korraga külmaks, rebib ja ragistab raudu, mille kõlin kõlab võikalt tühjas ruumis. „Neis raudus ei tule minust paremat inimest; need rõhuvad mind ja hõõruvad liha luudelt. Minu olukord läheb aina halvemaks ja viimaks muutun otse kuradiks!“

Tema eriliselt väikestes silmades läigib vihatuli ja näoilme muutub demonlikuks. See rõhub Mathilda südant väga raskelt. Õrnalt paneb ta käe mehe õlale, räägib temaga pehmelt, kaastundes. Mees, õnnetu, jääbki vähehaaval rahulikumaks. Enne kui Mathilda ära läheb, palub ta, kas tohiks temale midagi Uuest Testamendist lugeda. See raamat leidub harilikult igas vangikambris.

Vang soovib seda küll, kuid raamatut ei ole! Ta olevat selle kalli raamatu kord vahile vastu pead virutanud ja siis on see sealt hoopis ära viidud. Mathilda ulatab omalt poolt Uue

Testamendi mehele, kes selle lahkesti vastu võtab, tähendades: „Teie võite rahul olla, nõnda ei tee ma teie raamatuga.“ Mathildal on tunne, et võib meest usaldada.

Teatud tundidel võttis Mathilda oma erahoones vange vastu. Ühel päeval ilmub sinna õige vastiku välimusega mees: lühikest kasvu, rõugearmid näol, värisev suu ja rahutult pöörlevad silmad. Mathilda ei saa aru, mis niisugune küll temalt soovib, kui jääb pealegi tummalt ukse kõrvale seisma. Ta püüab ühel ja teisel viisil mehega juttu teha, kuid võimatu, isegi lihtsat, kõige lihtsamat vastust ei saa temalt välja meelitada. Viimaks ütleb Mathilda:

„Teie näite olevat äärmiselt kentsakas inimene; ma tõesti ei tea, mida teiega peale hakata. Kui te aga rohkem lugeda kui rääkida soovite, siis on mul siin üks väike raamat, mis võiks teid vahest huvitada.“

Kui Mathilda raamatut otsib, heidab vang äkilise pilgu temale, teise ukse poole ja kargab otse käsi rusikasse tõmmates Mathilda poole. See ei kohku just, kuid on üliõudne tunne, nähes meest endale lähenevat – kuni viimaks üsna tema tooli ees peatub ja laseb järsku oma rasked rusikad ähvardes lauale langeda.

Seal paneb aga Mathilda oma käe ta rusikale ja ütleb sõbralikult: „Küll see oleks teile hea, kui oma südamele rahu leiaksite.“ Vang haarab teise käe oma pihku, jääb aga seisma ja sõnab: „Jah, see oleks küll kõige parem, aga – mina olen hirmus kuri inimene!“ Mathilda märkab mehe silmis pisaraid, kui ta kiiresti uksest väljudes veel hüüab: „Andke mulle andeks!“

Hiljem sai Mathilda kuulda, et see mees oli tulnud otse teda hirmutama. Teised vangid olid isekeskis imestanud Mathilda julgust vangidega rääkides, selle peale oli mees ähvardanud: „Mina tahan ta kartma panna!“ Hoolimata teiste hoiatustest, et ta seda mitte ei teeks, oli see õnnetu ometi oma otsuse juurde kindlaks jäänud, lisades: „Ma tahaks näha, mis usklik teeb, kui tal hirm on.“ See juhus jäänud aga mehele unustamatuks.

Kui Mathilda kord oma erahoones üksi olles tahtis pisut einestada, sest oli juba hiline lõuna – avanes uks ja hiiglane

astub sisse. Sama meest oli ta juba Suurel Reedel kirikus tähele pannud, ta rahutute silmade ja meeleheitlike pilkude tõttu. Nähes Mathildat einestamas, tahab ta kohe tagasi pöörduda, kuid Mathilda peab ta kinni. Nüüd suleb ta ukse hoolega, vaatab veel, kas keegi lukuaugust ei piilu, astub siis otseteed Mathilda juurde, haarab selle käed omade vahele ja küsib:

„On see õige, on see tõesti õige, et Jumal on valmis nii suurt patust, nagu mina, vastu võtma?“ Mathilda unustab oma poolelijäänud lõuna. Mis ta praegu kuuleb, on enam kui toidus. See on rõõm, mis kinnitab teda ta raskes töös, vaigistab ta oma hinge salajasemad igatsused. Tõepoolest, sarnasele ülilihtsale päästmise-igatsusele vastu tulla... Küsimusele, mis kerkib hirmuvärinal inimsüdame sügavusest, millele võib pealegi kindlaima ja lõpliku vastuse anda...

Teadagi ei väsinud Mathilda mehele ikka uuesti rõhutamast: „Nõnda on kirjutatud!“ Nii, sõnades kirjutatud, mis ei või kõikuda ega tühja minna; mida võib iga kohtlane süda proovida, mis tema kohane, mida täielikumalt ja piiritult, seda parem... Sügava vaikusega kuulab mees ja sõnab: „Nüüd ma lähen ja – oh, peaks see minu ees peagi selguma. Ma tahan katsuda sellepärast paluda.“ Mathilda südamesse asub kindel tundmus, et see hing oli võidetud; ta hingest tõusis palav tänupalve ülespoole..

* * * * *

Aastal 1885 käis Mathilda Turu linna kindluses, kus istusid vanad ja töövõimetud vangid. Üks teisipäevane päev sai ta elus eriti juhtumusrikkaks.

Kindluse vana kulunud ja järsku tõusvat treppi mööda üles ronides libiseb ta jalg ja ta kukub. Lõikav valu sääres tähendab, et luu on murdunud. Istudes külmal kivipõrandal, mõtleb Mathilda, mida nüüd teha. Valu on enam kui tuntav, kuid hinges liigub salatänapalve Jumala poole, kelle teed kõik on „heldus ja tõe neile, kes Ta seadust ja Tema tunnistusi peavad“. Silmade ees ähvardab küll mustaks minna, kuid siia ei või ta ometi jääda.

Ta on mitmele vangile lubanud neid nelja silma vestlusse võtta.

Seal tõuseb korraga ta südames kallis usujulgus ja rõõm ning sündmus Jeruusalemma „Ilusa värava“ ees tuleb talle meelde. Korrates sõnu „Jeesuse Kristuse nimel, kes Naatsaretist on, mina tõusen üles ja kõnnin.“ - ning sealsamas ta tõusebki ilma inimliku abita üles, viib üliriide vangivahi tupp, astudes ise trepist üles vangide juurde. Jalg valutab küll, aga sisemine rõõm ja Jumala ligioleku tunne julgustavad imeliselt.

Vangidega paludes aimasid need vahest ta valu, olid nii osavõtlikud. Samas mõjus üks langetõbine vang omalt poolt veel Mathilda seisukorra peale otse pörutavalt. Ja sellestki kandis armu Jumal oma ustava ümmardaja auliselt läbi. Vast, kui arst tuli langetõbist vangi vaatama, kartis ta, et vahest aimab tema kahtlast seisundit. Õnneks või õnnetuseks ei märganud arst midagi.

Mathilda on vangidega valmis, ta tuleb pisut oma tupp, et hingata. Juba lähebki uks lahti ja see hiiglane, kes oli just ta juures käinud, ilmub. Aga näolt on kadunud kurbus ja valu, seaseemele asunud rahu ning valgus. „Jah, nüüd on see sündinud,“ sõnab ta vaikselt. „Tema on minu ja mina olen Tema!“ Rohkem ta ei suutnud, enne minekut lisab ta veel: „Seal on veel mitmed, kes tahaksid heal meelel sisse tulla, sellepärast ma lähen ära.“

Aga kas teie ei tahaks mulle õige suurt rõõmu teha?“

Teadagi on Mathilda kõigeiks valmis, sest sellest mehest on tal hale meel. Ta teab, et paljud neist saadetakse varsti Siberisse. Ja et nende lahkumistundi pisutki kergendada, lubab Mathilda nendega Viiburini kaasa sõita.

„Vaadake,“ ütleb vang, „mina olen kingsepp, ma võtaksin teilt heameelega saapa mõõdu. Teie sõidate meiega Viiburisse kaasa ja selle vahel jõuan ma nad küll valmis teha!“ „Ma tänan teid,“ vastab Mathilda, „siis võin need Viiburis ära maksta.“

Selle peale ajab vang enda täies pikkuses sirgeks ning sõnab: „Neid saapaid ei maksta mitte kinni, teie pole neid ju tellinud. Teie ehk võtaksite need vastu väikese tänutähena Friedrich Wilhelm Forsbergilt, tema parimale sõbrale maailmas. Jaa, no-

jah, ma saan aru: see pole mitte teie uhkus, kui ei taha neid tasuta vastu võtta... Teie soov on, et vaene Siberi vang saaks mõned krossid, ta vajab ju neid, aga sellepärast ei peaks teie muretsema. Niisiis, ehk tohiksin nüüd mõõdu ära võtta?“

Mathilda on liigutatud ega leia vastust, muudkui sirutab jala välja, unustades, et see on vigastatud. Mees kummardub mõõtu võtma, kohkub aga ja küsib ehmununa: „Mis teie jalal viga on? See on üleni paistes!“

Mathildal ei jää muud üle, kui jutustada vangile kogu õnnetuse lugu.

„Ja seda valu olete teie kõik meie pärast pidanud kannatama!“ hüüab mees ja julgeb Mathildat koguni noomida, miks ta jalga arstile ei näidanud. Lisab aga: „Oh, siiski väga hea, et teie ei jätnud siia tulemata meid vaatama.“ Ja kui Mathilda tahtis uuesti oma tervest jalast lasta mõõtu võtta, keeldus vang: „Ei, lubage, et sellest jalast mõõdu võtan, mis on vangide pärast murdunud, ma sooviksin seda.“

Noh, kui Forsberg oli välja läinud, siis teadsid juba kõik, et Mathilda jalaluu on murdunud, ja kus ja kuidas. Varsti olidki ta lähemad arsti järele saatnud, hoolimata sellest, et Mathilda ise mõtles vea Jumala parandada jätta. Arst taples temaga tõsiselt, kuuldes, et viga juba mitme tunni eest saadud. Ta küsis Mathildalt, kas keegi teda vanglast välja kandis. Muidugi eitas Mathilda, kuid arst ei uskunud seda enne, kui küsis järgmisel korral vangidelt hoolega järele, oli see ikka tõsi!

Hiljem pidigi Mathilda Turus neli nädalat voodis lamama, kogu see aeg mures olles, et ei saa vahest selleks ajaks jalule, kui Siberi rong läheb. Ega ta saanud oma vanglasõpru unustada, nagu nemad tedagi. Sest ühel päeval tõi vangla vaimulik neilt Mathildale ütlemata ilusa, kunstiliselt valmistatud kastikese, „Kakola vanglast“ - seegi oli üks väike tänutäht. Nelja nädala pärast viidi Mathilda isa mõisa, et võiks seal lõplikult paraneda. Siingi ei unustanud ta oma hoolealuseid. Virgasti heegeldas ja kodus ta neile sälle, kindaid ja kirjutas neile alatasa.

Väljas hakkas juba haljendama. Linnud sädistasid esiteks üksikult, siis lasid laulu koorides võidurõõmsaina. Lillekesed

pistsid endi heledad pead mustast mullapinnast välja nagu hүүdes: „Siin me nüüd oleme – aga kus viibid sina!“ Isegi oksakesed, raod ja paljad kõrred, puud ning puhmad löid hiirekõrvule, läksid heleroheliseks. Igal pool kustusid talvejäljed kevade-ellu.

Kas aimas Mathilda hingesilm Kakola koledate müüride vahel vahest juba mõnda õrna võsu haljendamas? Võis ehk neis jääkülmates koridorides tunda mingit õrnamat kevadeõhku... Tohtis ta uskuda, et talvine õudus oli ometi maad andnud vähemalt ühele väikesele alles haljendama lõõnud peenrale?

Jah, ta võis sellest juba rõõmustuda. Mitu aastat hiljem jutustas keegi vabanenu sellest mõjust, mis sündis juba Mathilda esimesel ilmumisel tema raudsele uksele. Sellest tunginud nagu soojendav, elustav päikesekiir läbi. „Minu hing oli kustumas, ei kusagil vähimatki valgusesädet. Siis tuli tema, tõi soojust, valgust ja elu kaasa. Pehmed kevadtuuled ajasid pimedad, mustad pilved oma teed, mis olid mulle ähvardanud tuua surma ja hukatust.“

Kogu Kakola seisis kevadmärkides.

* * * * *

KÜLMALE MAALE

Sinna küll ei ihka ühegi hing, kui nad kord on ilma soojemat maitsenud. Mathilda sõpradest oli suur hulk määratud külmale maale, Siberisse, ja see rõhus teda väga.

Ta puhas hing otse põles nende pärast. Vaevalt pääses ta kepi najal liikuma, kohe lonkas ta raudteejaama, kus seisis kaks vagunitäit pikale teele minejaid. Ta sai kuulda, et Kakolast tulijad olid teises rongis, alles järel. Neis vaguneis olid süüalused Söörnäsi vanglast, Helsingist ja naisvangid Hämeenlinnast, kes olid ka teel Siberisse. Vangid olid ikka kakshaaval ühte lukustatud.

Keegi noor mõrtsukas „raskeis raudus“ oli määratud Siberi

kaevandustesse. Ta oli vastik inimloom. Vähihugi põhjuseta oli ta ühe Vaasa laadale mineva vanamehe surnuks löönud. Ise oli ta metsik ja meeleheitel. Kui ta Mathildat nägi, kes oli hiljuti tema juures käinud, lausus ta ometi: „See küll ei lähe, et teie istute meie juures vangivagunis! Inimesed võivad tulla arvamusele, et kuulutegi meie hulka.“

Rauad hõõrusid armutult mehe kaela ja õlgu, mida nähes Mathilda oma siidist kaelarätiku ja taskurätiku nende ümber sidus, et niigipalju õnnetuma seisukorda leevendada. Siis rääkis ta selle mehega nii tungivalt ja südamlikult, et temas pisutki kahetsust äratada, kuid näis olevat asjatu.

Niipalju ütles ta siiski: „Eks ma olnud ikka küll alatu, kui läksin seda vanameest tapma.“ Viimaks lubab Mathildale koguni kirjutada.

Kui vagunid peatusid, ruttas rahvas murruna kokku vange vaatama. Eriti oli mees „raskeis raudus“ nende pilkude ja märkuste alune, kes neid aga vihasena ja põlastavalt läbi trellide silmitses; ainult kui ta Mathilda pilku tabas, levis ta raudsel näol pisut inimtunnet. Peatus Viiburis kestis ühe nädala. Olid ju siin viimased korraldused pika sõidu tarvis. Hulgal vangidel aeti pool pead paljaks, pandi lõplikult vangiriietesse. Mõned neist saadeti Siberisse asumisele, suursüüdlased raskemaisse kaevandustesse. Kolm olid endised Siberist karanud vangid, olid jalgsi sealt kaugelt ära tulnud, pidid aga nüüd ometi sinna tagasi minema.

Mathilda sai kindluse komandandilt loa ärasaadetavaile toidupoolist kaasa anda. Ta käis ka veel paljudega isiklikult rääkimas, elades nende keskel läbi silmapilke, millest pole aimu asjatundmatuil.

„Ainult see, kes on võinud vaadata verdnõretavate, purustatud südamete sügavustesse, võib mõista, mis olen tundnud,“ kirjutab Mathilda hiljem neist päevist. Ta püüdis siis teha nende meeleolu ning olukorra tõstmiseks, mis vähegi võimalik, kui mitte muidu, siis oma isikliku kaastundmisega nende keskel viibides. Oli küll juba juunikuu, kuid väljas oli purev külm ning lumetuisk, milletõttu vangihooned olid kõledad ja külmad ning vangid said kannatada.

Ühel päeval juhtus kohtuminister ise tulema vange vaatama, tabas ootamatult Mathilda Wrede, kes tuli parajasti ühe vangijuurest sinisena ja külmununa. See kõrge härra tõreles Mathildaga, miks ta ei pane enesele ometi sooja mantlit ümber! Mathilda vastas: „Miks peaksin ennast soojendama, kui vangid külmetavad! Oleks mul soojad riided, siis need viletsad igatseksid ainult mu sooje riideid, ega paneks tähelegi, mis ma neile räägin!“ Kaks vangijuhtusid seda kuskilt kuulma ja teatasid seda jalamaid teistele, mis oli neile liigutav kuulda, et „meie preili Mathilda“ külmetab meie pärast, ei hooli lahedamast seisukorrast kui tema vangistatud sõpradelgi.

Mathildal oli suur igatsus veel kord oma Kakola sõpru näha, samuti neil teda. Tullles vahtisid vagunist välja, kas näeksid oma sõpra tulemas; tegid juba ruumi talle kitsas vagunis. Olid aga väga pettunud, kui ta ei tulnud. Õnneks kuulsid, et Mathilda oli eile läinud varasemate vangidega.

Viiburis andis vangivaht Mathildale maitsekalt valmistatud reisitasku, Forsbergi saapad ja mõnda muud vähemat annetust. Ta oleks need ju heameelega välja maksnud, kuid ükski neist ei tahtnud sellest kuuldagi. Parim kingitus oli Mathildale ikkagi uudis, mida vangivahilt kuulis, et see „raskes raudus“ vang, kellega ta oli Kakolas rääkinud, olla hoopis muutunud. Palunud direktorilt ja vahilt andeks, mille tõttu ta raskeist raudust vabastati ning elas üldse palju vaiksemalt.

Ühel päeval käis Mathilda 29 Kakola, 17 Lappenranna, 10 Helsinki, 9 Hämeenlinna vangijuures ja mitme muu juures mujalt. Forsberg oli ka nende hulgast; Mathildat otse huvitas näha, kas oli muudatus Forsbergi juures tõsine ja kestav! Aga kui ta seda nägi, muutus ärevus rõõmuks. Juba näoilme tõendas seda, otsekohesena tunnistas ta oma usku ja keegi ta sõpradest oli saanud sügavalt mõjutatud temast. Mathildale ütles Forsberg: „Kaheksa päeva eest ma oleksin võinud vanduda, et ükski, veel vähem sarnane noor neiu, poleks usaldanud üksi Wilhelm Forsbergi ligi tulla, kes omal ajal oli ümbruskonna „hirmuks“. Ma ehmatasin kuuldes, et teie kunagi ei tahtnud vangivahti endale kaasa; samuti oli lugu teistega. Kui aga nägime, et teie

hirmu ei tundnud, hakkasime teie usku hindama.“ Hiljem oli nende lahkumine südamlilik, nagu ema ja poja vahel, pealegi jällenägemise lootuses, nagu Mathilda tähendas, seal „kus need kõik üksteist kohtavad, kes on Jeesuse Kristuse vastu võtnud“.

Vangide seas, keda Mathilda külastas, leidis üks koguni koletis Oulu linnast, see ütles Mathildale: „No oli ometi hea, et viimaks leidsite tee minu juurde! Aga miks teie ei tulnud eile, siis olin paremal tuulel ja mõistlik. Täna aga, ma pean seda teile ütlema, ma ei või mitte kindel olla, mis ma teen, sest mul on seitse kuradit sees. Ja täna hommikul pidin just vahi ära kägistama.“

Oi, ta näib nii ebameeldiv olevat, kuid Mathilda vastab kohe: „Siis ongi see just hea, et täna tulin. Ma pean nägema, kas see mul korda läheb, teile õpetada, kuidas võib seitse kurja vaimu oma südamest välja ajada.“

Keegi teine karistuslune ütles talle: „ma olen praegu juba vana mees, aga teie olete esimene inimene, kes on mulle tõsiselt headust ja sõprust üles näidanud.“ Siis ta jutustas, kuidas ta ema oli surnud, kui ta alles väike oli; oma isa polnud ta kunagi näinud. Võõraste keskel, kitsais oludes üles kasvanud, ega ole iial sõbralikku sõna kuulnud, ainult vandumist ja sõimu. Nii arenes ta õelaks, sest ei teadnud, mida headuseks nimetatakse.

Mida lähemale tuli lahkumistund, seda raskemaks muutus Mathilda süda ja meeleheitlikumaks vangid. Juba õhtul enne ärasõitu pidi ta neid jumalaga jätma, sest ärasõiduhommikul ei läinud see enam korda. Üks vangidest ütleski talle: „See ongi parem, et teie selle viimase kurvema silmapilgu juures ei ole, kui lahkume sellest, mis meile oli armsaim, see oleks teile liig raske! Ja meie oleme ju ka hirmsad oma paljaks püगतud peadega ja veidrates vangikuubedes. Nii saadetakse meid jäädavalt meie omalt maalt välja,“ siis hakkas suure häälega nutma...

Järgmisel hommikul sirutasid nad endid läbi aknaristikute. Mathilda peale mõjus see kõik põrutavalt, mis nägi. Ta süda polnud seda veel iialgi tundnud, mida nüüd – sarnast piiratud kaastunnet, haletsust...

Keegi vang hüüab talle veel nuuksudes: „Ela hästi, sa meie isamaa armastatud tütar, sa ainuke tõsine vangide sõber!“

Forsberg, üks kurvemaist, valas akna all seistes pisaraid, ei suutnud ennast pidada...

Nähes rongi liikuma hakkavat, mõtles Mathilda: „Nii kaua kui Jumal mulle elu annab – nii kaua kui mul veel elu jätkub, tahan neile, kõigist õnnetumaile, oma armastust kinkida.“ Ja küllap need külmale maale saadetud võtsid tema südame armastusest vähemalt osa kaasa – sinna, kus neil sarnast südant ees oodata ei olnud.

* * * * *

ALATASA LAIENEVAS TÖÖS

Aastal 1885 tuli inglane dr Henry Landself ühe oma kaaslasega Soome vanglate olukorraga tutvuma. Teadagi oli Mathilda Wrede see, kes külastas võõraid oma tööpõllul. Nad käisid augusti alguses Helsingis Söörnäsi vanglas, siis veel Turus, Hämeenlinnas ja Vaasas.

Turusse tulles ruttas Mathilda varakult, juba seitsme ajal Kakolasse, et enne võõraste tulekut veel mõne sõbraga vestelda. Kakola mäerinnal kohtas ta vange teel kivimurdu. Mathildat nähes unustasid nad kõik määrused, seisatasid ja hõikasid: „Vaadake, meie oma preili! Tere tulemast! Kas jalg on terve?“ Silmapilk oli nii liigutav, et Mathilda voorimees lausus pisarsilmil: „Need viletsad peavad preilist vist väga lugu.“

Saabudes vanglasse kuulis Mathilda kurva uudise. Vang B. oli jäänud nõdrameelseks. Teda vaevas alaline hirm, nagu oleks kõik ta ümbrus ja toiduained mürgitatud. Ei söönud ega joonud midagi. Kui Mathilda tuli teda vaatama, jooksis ta talle rõõmsalt läikivail silmil vastu, hüüdes: „Mu ootamine polnud asjatu, ma teadsin, et preili ikka tuleb siia!“ Mees oli näinud unes, et 11. augusti hommik pidi tooma temale suurt rõõmu: vist tuleb preili

teda vaatama. Ta suurm rõõm oli preiliga nelja silma all rääkida. Ega keegi imestanudi sel hommikul Mathilda tuleku üle, sest kõik uskusid B. ettekuulutust.

Nüüd kaebaski ta Mathildale seda hädaohtu, mis kõige mürgitamise tagajärjel teda ootab. Ta võtab leivatüki kätte, näitab: „Kui sellest pisutki maitseksin, saaksin hirmsat piina tunda.“ Mathilda palus sellest pisut maitsta. „Ei, preili, teie ei tohi sellest süüa, sest kes siis veel vangide juurde tuleb, kui teie surete, vangid vajavad teid!“ Kui Mathilda temaga kauem rääkis, märkas ta, et mehe mõttekäik polnudki nii väga segane. Lahkudes ütles see õnnetu kibedasti nuttes: „Preili ei saa Jakob B. näha! Suren varsti selle mürgi mõjul, mis nad mulle on sisse söötnud.“

Inglastele näitas Mathilda kõik vangla siseelu ja korralduse. Dr Landself tähendas, et ta pole kuskil maailma näinud vange nii raskeis raudus peetavat kui Soomes. Töökodadest läbi minnes tegi teine inglane ettevaatamatu märkuse Mathildale: „Teie sõbrad näivad olevat väga vastiku näoilmega! Ma ei sooviks nende ees 5 minutitki viibida.“ „Uskuge mind,“ vastas Mathilda, „nad pole sugugi vastikud! Nad armastavad mind ja mina neid; ega mul ole tarvis üksinda nende juures viibides midagi karta.“ Aga ta ei võinud aimatagi, et vangide seas oli endine meremees, kes mõistis inglise keelt ja rääkis teistele edasi. Vangid olid ärritatud inglase arvustuse üle, kuid rõõmustasid ja olid uhked „oma preili“ vastuse pärast.

Sama aasta lõpul käis Mathilda veel Lappenrannas, Helsingis, Turus ja Mikkelis. Lappenrannas tehti ta vabale tööle vanglas vaimulike poolt endist viis takistusi, kuid Mathilda kindla nõudmise peale lasti ta siiski üksikuisse urgastesse. Ühte sellistest sisse astudes kohtus ta pika kahekümne-aastase põhjamaalasega, keda peeti kõigist kardetavamaks ja kangekaelsemaks. Ta seisab parajasti akna all, kui Mathilda sisse astub. Poolehmunult ja pilkavalt silmitseb ta sisseastujat. Mathilda mõtleb otsekohe tema juurde astuda ja tervitada, komistab aga ühte põrandasse kinnitatud raudrõngasse. Vang ei liigu paigast, lausub ainult põlastavalt irvitades:

„Vaene preili pidi kukkuma! Teie pole harjunud sarnaste põranda kaunistustega. Need on siiski ühiskonna julgeolekule väga tarvilikud asjad. Need seal,“ tähendab vang rõngast ja ahelat põrandal - „need on selleks, et mu põgenemist takistada; need paksud müürid ei suuda veel minusugust metsalist varjata, sellepärast needitakse igal õhtul mu teine jalg ahelaga rõnga külge.“

Mees rääkis küll pilketoonil ja teravalt, kuid näol levis ometi kurbusetunne. Juba alguses jäi see Mathilda südamele.

Ta andis vangile väikese raamatu ja piiblisalme ning hakkas talle Jumalast rääkima. Mees näis sellest aga vähe hoolivat. Nüüd otsustas Mathilda teist abinõu tarvitada. Ta hakkas vangile jutustama Forsbergist ja tema pöördumisest, mis äratas kohe mehe tähelepanu. Ta oli samuti Põhjamaalt, kellega olid omal ajal mitmed kuriteod koos toime pandud. Kui ta siis veel Forsbergi terviseid talle edasi andes, soovides, et ta annaks oma südame Jumalale, kes võib imet teha, siis murduski mehe külmus, pisarad läikisid ta silmis ja huuled tõmblesid kramplikult sisemisest liigutusest. Aga just samal silmapilgul piilus vaht ukseaugust ja seda vang ei kannatanud. Ta pööras pea ruttu akna poole, sirutas Mathildale käe ja ütles: „Jumalaga, preili!“

Ja sellest aitaski Mathildale seekord. Ta hinges ärkas uus, tugevam lootus selle nii sügavale langenud hinge päästmise üle, kes oli enese „metsaliseks“ nimetanud. Jumala rahu peab veel kord selle metsalise sisemuse vallutama, kust siis Jumala au ja kiitus üles tõuseb – neis mõtteis lahkus Mathilda vangiuurkast.

Helsingi Söörnäsi vanglast kirjutab Mathilda kord oma tundeist koju, õele. „Seal on vangide südamed kõvemad kui Kakolas. Olgugi, et viimases on palju pikemaajalised, suuremad süüalused kui Söörnäsisis. Siiski on Söörnäsiski otse janutavad südamed.“

Kord juhtus Mathilda seal ühe poolhullu vangi kimpu, kes oli niinega oma pea kinni sidunud ja kartis, et see otsast ära kukub. Oli muidu vihane mees ja ühe silmaga, mis tegi ta üliveidraks. Mathilda pakub talle lendlehte, kuid see ärritab teda

veel enam: „Miks tõite selle lehe siia, mis põhjus on teil mind sellega vihastada?“ Vang paneb sõrme ühe piiblisalmi peale, kus oli: „Täna, kui teie tema häält kuulete, ärge tehke eneste südameid mitte kõvaks.“ Nähtavasti ei tundnud vang, et see oli Piibli sõna, vaid otsekohe vangile kirjutatud. Mathilda ütleb: „Ärge olge minu peale pahane, see pole minu, vaid Jumala sõna, mis on Piiblisse kirjutatud.“ Nüüd nõudis vang valjusega, et Mathilda pidi selle Piiblist temale näitama, ise seisis ta püsti ukse all, käsi üleval löömiseks. Südamest Jumala poole õhates võttis Mathilda Uue Testamendi – ja õnneks leidiski selle salmi. Heebrea 3. peatükist ja näitas siis vangile. See luges ja ütles: „Teie olete õigust rääkinud!“ Siis sai Mathilda imelikul teel õnnelikult uksest välja.

Mathilda sai kõigil teedel, kus iial Issanda asju ajades liikus, alatasa Ta vägevast käsivart ja tuntavat ligiolu maitsta. Oli, nagu oleks tihti inglite tiibade kahinat ja nende jalaastumist enese lähedal kuulnud. See kõik julgustas ja tegi teda vapramaks. See rahu, mis ta siis maitstes, peegeldus ta näol ja kogu olemuses, nii et hirmsad ja kardetavad inimloomad taltusid, pehmenesid, andusid või vähemasti olid kui vangistatud ta ees.

* * * * *

“TOIVOLA“ KODU

14. märts 1886. aastal oli kirjeldamatult kaunis päev. Maa oli veel silmipimestava valge lumevaibaga kaetud. Puud, puhmad ja ka rohkõrrekesed olid sädeleva härmatisega karratud, päevaväärne piduehe. Kevadsinisest taevast kallas hele päike juba võrdlemisi sooje kiiri alla hiilgavasse lumme.

Mathilda oli praegu Rabbelungnis oma vanemate majas sünnipäeva pühitsemas. Tõuseb parajasti teistega kohvilauast, mis saalis maitsekalt kaetud – seal kutsub kuberner Wrede tütre Mathilda välja, ilusa ilmaga jalutama. Paar kilomeetrit ongi juba seljataga. Kümijõe kaunist kallast mööda astudes jõuavad ühe

tühja maja juurde, mille omanik oli hiljuti viidud manalasse. Isa lausub tütrele:

„Mathilda, see majake siin on sinu sünnipäeva kingitus. Ma tahan siia su vabanenud vangisõbrad koloniseerida. Juhatuse võtad sina ja su vend Hendrik oma kätte; varsti tuleb ta koju. Ja andku Jumal, et see paigake tuleks päästmiseks ning õnnistuseks paljudele su õnnetutele sõpradele.“

Paremat andi ei võinud Mathilda enesele ette kujutadaagi. Pealegi luulekaunis paigas! Seal see uinub nagu unenäos, mille kodumaise katuse all endised vangid tohivad vabaduses ja õnnes inimväärset elu elada ning igas heas asjas areneda...

Asi võetigi käsile ja aasta hiljem avati asutus „Toivola“ nime all, mis tähendas „lootusrikas tulevik“.

Sellele Mathilda siis ka pühendas kogu oma aja kodupool viibides. Oli see vara või hilja, ikka kippus ta Toivolasse; ega ta käsi rüpes hoidnud, kui siia tuli, alatasa püüdis ta kõiges kaasa aidata.

Aga nagu ta juba varem oli märganud, et vangid, kellel oli lootust peadseks vabanemiseks, olid juba palju kõvemad. Kuna need, kes nüüd täielikku vabadust maitseksid, nendega oli ta hiljem mõningates raskustes. Olid aga vaevalt ahelaist pääsenud, asus jonnakus ja vastikus asemele ning kõik vanad halvad kombad võrsusid uuesti välja. Nõnda muutus ka Mathilda seisukord nendega teiseks kui oli enne. Vanglasse ilmudes esines ta alatasa andjana; ta pehendas, parandas ja trööstis. Siin aga juba nõudjana: oodates neilt seda, mis neil vallatumail näis just kõige raskem olevat: nimelt kord, mehisus ja järjekindel töö. Mathilda oli neile ikkagi heategija, kuigi see sündis teisel teel. Ta oli ka alles 23-aastane, liig noor selle suure ja korratu perekonna tarvis. Kuid oma meelevõime ei laskunud ta eneselt röövida ja ta paindumatu tahtejõud aitas teda läbi raskustest, kus teised tema asemel oleksid langenud.

Kevadel tuli ette, et vend Hendrik oli ära sõitnud ja Mathilda pidi üksinda asutuse üle valvama. Ühel õhtul ütles ta kellelegi oma hoolealustest: „Homme peame kaerapõllu rullima, muidu kasvab liig tugevaks.“

„Kes mulle abiks tulevad?“ küsis mees.

„Kahte pole tarvis, see on ühe mehe töö,“ vastas Mathilda.

„Soo-oh! Ei need suurtsugu inimesed tea midagi,“ pomises mees pilkavalt.

„Hea küll! Ma tulen homme hommikul ja rullin ise selle põllu ära; teie saate midagi muud tööd,“ vastas Mathilda rahulikuna. Ja järgmisel hommikul oligi ta juba kella viie ajal Toivolas. Kui mehed nägid teda tulevat, rakendasid nad hobuse ja jäid uudishimulikult ootama, mis tuleb. Arvasid, teeb nalja; ajab mõned ringid, annab töö mehele edasi. Kuid nägid imestades, et Mathilda hoolega edasi töötas.

Viimaks tuli mees häbiga ja pakkus Mathildale vähemalt heinakotti, et oleks pehmem istuda, kuid Mathilda lükkas sellegi rahulikult tagasi ja õhtuks, seitsme ajaks, oli põld rullitud. Aga siis oli ta ka väsinud...

Sügisel käskis ta mehi õue mõned koormad liiva tuua, mis sadu oli ära uhtunud. Mehed läksid, aga kui ta neile seal juhtus paar märkust tegema, panid nad töö kallalt minema. Üks jättis hobuse vankriga õue seisma ja läks teiste juurde töötuppa. Mathilda läks järele. Mees istus käia taga, terav kirves ta kõrval maas.

„Te ei tohi hobust õues seista lasta,“ ütleb Mathilda mehele. Samal silmapilgul kargab mees üles, tõmbab kirve ja ähvardab sellega Mathildat. See astub aga rahulikult tema juurde ja ütleb:

„Pange kirves käest, silmapilk!“ Ja seal langebki mehe käsi alla. Teised vahivad kohmetuina üksteise silmi.

„Võtke hobune lahti, ma ei taha, et niisugune toores mees seda teeks,“ käsib Mathilda. Pilku kangekaelse peale heites lisab ta: „See on parem, kui meie räägime teineteisega isekeskis,“ ja läheb kohe oma tuppa ootama, mis nüüd tuleb. Üsna lihtne see asi nüüd enam ei olnud. Kui mees ei tule, mis siis? Vähemalt pidi ta meestele näitama, et ta enesega mängida ei lase.

Viimaks ikka tuli see „patune“. Mathilda ei pööranud peadki tema poole, tähendas ainult: „Kui teil on midagi öelda, siis võite seda – kuni ma kirjutatan.“ Ja kirjutaski, kuid ainult oma nime lehekülje täis... Mees aga vaikis. Lõppude lõpuks sai see ometi

suu lahti ja kogeles:

„Ma olen suurt ülekohtu teinud!“

„Hea on, et te sellest aru saate,“ vastas Mathilda. „Nüüd võite minna. Ma arvan paremaks, et räägime teine kord sellest asjast lähemalt.“

Kui kuberner, parun Wrede, sellest kuulis, lõi ta pisut kartma, kuid rõõmustas siiski, et asi oli lõppenud nii lihtsalt, ilma raskemate tagajärgedeta.

Sarnaseid väikesi, kuid siiski tõsiseid juhtumisi tuli Toivolas vahetevahel ette, mis aga sama vaikselt lahenesid.

Kord pidi Mathilda kaugemasse posti suurema summa raha viima. Teda läks sõidutama üks hiiglakasvuga, tumeda ja kahtlustäratava välimusega mees. Tee läks läbi suure pimedade okaspuumetsa, mille õudset vaikust hobusekapjade kaja õudsemaks tegi. Korraga küsib kutsar eest:

„On see tõsi, et teil olla täna suurem summa raha kaasas?“

„On, see on tõsi! Pean selle posti viima,“ oli rahulik vastus.

„On õieti ime, et julgete minuga läbi metsa üksi sõita! Teie teate ju, milline koleloom olen olnud. Ma pole araks löönud isegi paari viletsa marga pärast inimestele kallale tungida ja neid paljaks riisuda, ja teil pole sugugi hirmu?“

„Ei, mitte vähematki! Sest vaadake, see mees, kes seda siis tegi, oli õel inimene, kuid seda pole ta ju mitte enam. Ta on teiseks muutunud ja ma tohin teda usaldada.“ Ja jälle valitses sügav vaikus. Ainult hobuse astumine ja väikese metsaojakese vulin on kuulda.

Aga korraga segab vaikust vali nuuksumine. Mees tema ees hakkab valjusti nutma. „On see tõsi, et teie usaldate mind?“

Kui Mathilda seda veelkord kinnitab, pomiseb mees endamisi: Tema usaldab mind, usaldab mind tõesti! Ja siis peab mind Jumal aitama, et paremaks inimeseks saaksin, sest selleks tahaksin ma nüüd ise ka.“

Sarnaste ja mitmesuguste teiste tõsiste sündmuste saatel laienes ja arenes Mathilda õnnistusrikas töö Toivolas, mille ümber ja küljes rippus ta süda ja meel, ning ta ise oligi selle tegevuse hingeks. Aga ka väljaspoole laienes töö, muuseas

vangide perekondadesse ning kodudesse, kuhu iial ulatus.

Ja kõik oli kõigepealt talle enesele isiklik õnnistus ja rikkus.

PEETRILINNAS

Suvel 1880 peeti Peterburis suur rahvusvaheline kongress vangide moraalse olu tõstmiseks, kuhu olid kutsutud kõrgemad seadusetundjad, kohtute ja vanglate esindajad mitmest riigist. Mathilda Wrede oli seal ainuke naissaadik.

Kongress avati toredas aadliklubis tsaariperekonna ja teiste kõrgemate aukandjate kui ka riigiametnike juuresolekul. Nad sätendasid kullas ja ülitorelais univormides. Ja Mathilda tundis enese olevat sarnases hiilgavas seltskonnas oma lihtsas riietuses väga väikesena.

Peale aktuse oli avatud Mihhailovi maneežis suurepärane näitus vanglate ja vangitööstuse alalt, mis pakkus Mathildale palju huvitavat. Eriti köitis tema tähelepanu Siberi kaevandus ja vangide olukord seal. See äratas ta hinges tunded ja valu uuesti ellu, tema sealviibivate tuttavate ja sõprade peale mõeldes.

Kohe samal õhtul oli veel kuskil üks suurem koosolek, kus sai tuttavaks paljude välismaailma kõrgemate ülematega, kellel oli teeneid sellel alal. Neile sai Mathilda ometi soojade sõnadega väljendada omi sügavamaid tundeid ja plaane. Nimelt seda, kui tarvilik see oleks, kui saaks ometi vangidele vaimselt ja otse vaimulikult vastu tulla. Sest ainukesena parema ja õiglasema olukorra saavutamise allikana on ometi inimese pööramine tagasi Jumala juurde, kellest ta on langenud.

Järgmisel päeval algasid läbirääkimised paljude tõsiste küsimuste üle. Oma harjunud kombe järgi oli Mathilda Wrede ikka esimene saali astuma, võttes istet pika rohelise laua äärde, kuhu kogunes peagi palju kõrgeid härrasid, kes imetlesid seda ainsat lihtsas riides daami. Ja tõepoolest segas Mathildat tundmus: „Ega nad mind siin heal meelel ju ei näeks, kuid lahti nad minust ka ei saa!“

Ja läbirääkimistel selgus peagi, et need kuulsad härrad olid küll vanglate seaduste ja korra kaitsjad, aga mitte vangide edustajad, veel vähem nende sõbrad, kuna Mathilda tundis ja teadis enese siin ainsana vangide hooldaja ja sõbra olevat.

Paar päeva hiljem pidas keegi Prantsuse vanglate peadirektor suurepärase, ilukeelse ja kaasakiskuva kõne teemal „Parandamata kurjategijate käsitlemine“. Selle härra arvamus oli, et nagu leidub parandamatuid haigeid, nii on ka olemas parandamatuid kurjategijaid, kelle juures igasugune mõte, neid moraalselt tõsta ja päästa, tuleb maha matta; enne tuleb toetada mõtet, et sarnaseid inimesi koguni kahjutuks teha.

Seda kuuldes kohises ja kees Mathilda sisemuses. See ausaks peetud hulk oli kaugel neist, kelle pärast tema süda lõi. Nad ise olid andnud talle nimeks „vangide sõber“, kuid ta poleks tundnud end selle nime väärilisena, kui ta nüüd vaikiks.

Ta andis koosoleku juhatajale märku, et soovib sõna; mida, seda ta veel ei teadnud. Ka kahtles ta, kas on prantsuse keeles küllalt osav selles seltskonnas. Kuid vaikida ta ei võinud. Ta pidi neile, külmadele, tunneteta mõtteile vastu rääkima. Kui prantslane vaikis, ootas Mathilda põnevusega, kuni kaks eelmist olid oma mõtted avaldanud, mis liikusid kõneleja mõtetega samas liinis. See kõik süttis veel enam. Ta ei mõistnud enam Jumalarki paluda, aga ta usaldas Teda täiesti, teades, et oli Tema, Kuninga, asja eest väljas, nagu ta hiljem õele sellest kirjutas. Aga nüüd tulebki tema kord. Kõnetooli astudes ongi temast kogu hirm ja kartus kadunud; ta alustab arusaadavas ja selges prantsuse keeles.

„Härrad! Leidub siiski üks abinõu, mille läbi igasugune kurjategija võib teiseks inimeseks muutuda, isegi need, keda parandamatuteks nimetatakse. Ja see abinõu on Jumala vägi. Seadused ja eeskirjad ei või ainsagi kurjategija südant muuta, aga Jumal võib seda. Olen kindel, et peab enam kui tänini – ja kõigepealt tegemist tegema vangide hingedega ja vaimuliku eluga.“ Siin ta peatus ja istus.

Jumala vägi – nüüd oli see sõna siis välja öeldud, mille peale tema elutöö oli rajatud ja mis oleks pidanud olema kogu selle

kongressi motoks.

Saal kõlas käteplaginast, mis Mathildale sugugi ei meeldinud. See pühendati nähtavasti sellele noorele naisterahvale, kes usaldas oma mõtteid avaldada julgelt ja järjekindlalt – nii auväärsete ja elutarkade asjatundjate mõtetele lausa vastu rääkides. Aga kas leidus pisutki arusaamist Mathilda sisemistele soovidele?

Jaa, koosoleku lõpul sai ta ometi kuulda, et mitmetel oli salarõõm tema julge tunnistamise üle. Keegi vana, auväärne Belgia esindaja tuli Mathilda juurde, sirutas talle käe, öeldes: „Ma pean paluma, et tohiksin oma kaastundmust teile avaldada Teie julge kõne eest! Meil mitmel on olnud samad mõtted ja arusaamine, kuid kellelgi polnud julgust neid avaldada.“ Samal hetkel tuli ka Itaalia esindaja, ka juba vana mees ja ütles: „Härra S. on minust ette jõudnud, ka mina tahan tänada teid ja öelda, et teil on õigus.“

Üldse sai Mathilda neil päevil paljude kõrgete isikute austamise ja imetlemise osaliseks.

Kui kongressi võõrad Peterhofi lossi kutsuti, viisid keiserlikud aurupaadid neid üle, kuna kaldal ootas nelja valge hobuse kaless, lossi teenritega ja auvahtidega. Öeldi, et olnud keisriproua kroonimisaegsed hobused. Selles sõiduriistas oli Mathildal jällegi aupaik. Samal päeval esitati teda ka Oldenburgi printsile, kes rääkis Mathildaga väga aupaklikult.

Vaevalt vabaneb Mathilda sealt, kui läheneb Mathildale see kuulus prantslane, ülitoredasti köidetud raamat käes ja lausub: „Preili, meie olime ju eile oma mõtteavaldustes hoopis üksteisele vastu. Siiski loodan, et olete nii suuremeelne ja võtate selle mult vastu. Selles olen ma teema põhjalikult läbi kirjutanud, millest eile rääkisin. Kahjuks on mul neid ainult mõni eksemplar, üks on keisri majesteedile ja sellest loodan, et teie seda vastu võttes mulle rõõmu teete.“

Mathilda vastas: „Härrad! Tänan teid nii suure lahkuse eest. Aga meil on täiesti vastupidised arusaamised asjast, nii et vaevalt võin teie raamatut mõista. Ja et teil on neid nii vähe, siis võiks see mulle pühendatud kellelegi teisele saada, kes mõistab

seada paremini hinnata!“

Vihast kahvatuna kummardas see härra ja kadus sealt.

Veel piinlikumast seisukorrast pääses Mathilda kord jällegi oma julguse ja kindla jumalakartuse läbi. Sellest kirjutab ta jälle koju järgmiselt: „Täna sain kutsekaardi lõunasöögile, mis on homme talvepalees. Kaardil on kirjas: „Daamid suures tualetis.“ Et homme on pealegi pühapäev, sellepärast otsustasin mitte minna. Läksin kongressi kantseleisse ja teatasin: Parunessa Wredel pole mitte võimalik lõunast Talvepalees osa võtta.“ Minult küsiti põhjust ja – teadagi, rääkisin tõtt. Ametnik oli otse õnnetu ja seletas, et on raske asja muuta.

„La place de baronne est ala table eimperiale!“ - parunessa koht on keiserlikus lauas“ - hüüdis ta. Jäin siiski kindlaks, sest ma arvan, et seal juuakse veini, vahest tantsitaksegi ja muud sarnast, millest minul ei sobi osa võtta. Mõtlen homse päeva hoopis teisiti kasutada. Tahan istuda taevase Kuninga lauas ja pühitseda Jeesuse surma mälestust armsate, lihtsate ja südamlike Paškovi usklikuga.“

Juba kongressi algusest hiilis Mathilda Wrede kannul üks salapärane ja tume härra. Kord tõmbas ta koguni pileti näpust, vabandades, nagu tahtes näha, milline on soome raudtee vabapilet. Siis küsis soome poliitiliste vangide seisukorra järele. Ta ise olla ka üks väljasaadetuist. Kui aga Mathilda äkki küsis: „Kui teie olete mustas nimekirjas, kuidas võisite osa võtta kongressist, kuhu saab üksnes kutsetega?“ Siis pööras mees korraga teise jutu peale ja esitas ennast vale nime all, nagu hiljem selgus.

Teinekord kongressilt tulles valdas teda salapärane tunne; taha vaadates näeb seda tumedat inimest jällegi enda kannul. Hiljem avaldas Mathilda, et tol korral tundis ta end viibivat suurimas hädaohus kui kunagi varem. Õnneks märkas ta teisi soomlasi teisel pool teed, kes tulid ka istungilt. Pooljoostes katsus ta, et sai nende juurde, palus, et teda korterisse saadetaks. Teised tegid seda ja luurav „sala“ kadus jälle. Teised aitasid teda.

Kui hiljem kongressi võõrad paluti linnast välja ühte

alaealiste kurjategijate põllumajanduslikku asutust vaatama, siis näeb Mathilda enese eel sõitvas sõidukis sama nuuskuri istuvat koguni senaatorite keskel, silmad jällegi Mathilda peal, keda vahib alatasa, nii et Mathilda kaaslasedki saavad ärritatud selles seisukorras.

Mathilda kaaslased olid: Portugali, Itaalia ja üks Belgia saadik, viimane tähtis jurist. Tagasi tulles sõitis sama sõiduriist selle isandaga jällegi nende ees, kust pidas vahetpidamata Mathildat silmas. Siis andis Belgia saadik, härra S. Mathildale tungivalt nõu Peterburist niipea kui võimalik, lahkuda. Sellest linnaosast läbi sõites, kus Mathilda elas, juhtus see tegema äkki käänaku, ja kui nende eelmine kaless pööras tänava nurga taha ja seda veidrat meest mõneks silmapilguks näha polnud, peatas belglane ruttu hobused, kargas maha ja aitas Mathilda kähku kalessist välja. Jätsid jumalaga ja Mathilda kiirustas mis võis oma korterisse. Siis pani ta oma asjad kähku kokku, läks tuttavate saatel Soome vaksali ja sõitis järgmise rongiga ära.

Mathildale jäi saladuseks, miks need „Soodoma“ elanikud teda ahistada püüdsid. Kas puht evangeelne meelsus, keiserliku laua põlgamine ja väljasaadetud usuvägilane, ooberst Paškovi majas asumine? Kuid kergenduse tunne asus jälle Mathilda rindu, kui Peterburi tornid kaugele maha jäid...

* * * * *

KOPONEN

„Teed otsin siin isademaale,
ma murede, valude all.
Läbi liiva ja koleda kõrbe -
leian teed täna, ei homme veel.“

Koponen oli siberivang. Ta polnudki nii suur kurjategija, ainult pettis ja varastas, kust aga sai; muidu pehme loomuga

inimene. Viimaks saadeti Siberisse asumisele. Seal sai mees aga raske haiguse – kojuigatsuse.

Tänini polnud ta veel iialgi mõelnud, kuidas iga südamekiud rippus kodumaas kinni, ja et Soome ka midagi on. Mis see aitas, et Siberiski kasvas kuuski ja kaski, egas need olnud ikkagi needsamad, mis jäid Soome. Sellel oli hoopis ise pind, ise taevas, oma õhkkond. Ta poleks seda kunagi uskunud – aga see oli kord nii. Kuid nüüd oli see kõik temast kaugel...

Koponen vaikis ja jäi raskemeelseks. Sest päeval ja ööl rändasid ta mõtted lugematud verstad tagasi kodumaale, kuhu igatses hing ja mõlkusid meeled. Siin, võõrsil, tundis ta end vaeslapsena, kodus – Soomes, nagu ikka, perekonna keskel. Viimaks ei suuda ta sellele vastu seista, otsustab põgeneda. Ehk mis oli seal otsustada. Ühel päeval kui kojuigatsus jälle väljakannatamatuks muutus – tõusis ja läks!

Siber, sa piiritu maa! Suvine päike põletab siin kuumava ahjuna; öö selle järele tarretab su. Allavoolavad vihmaveevalingud kastavad su luudki läbimärjaks. Tuleb külm, paneb hinge kinni, põletab kui tuli, tungib terasena üdini luudes... Kui seal siis lootus langeb, ei tõuse enam.

„Teed otsin siin isademaale -
leian teed täna, ei homme veel.“

Kuid kulugu kuud, või ka aastad – igatsusele ei suuda vastu panna. Peabki teel kuskil lebama, teenima, edasi tuleb rutata – läbi kõigest pääsema.

Teel tuleb talle aga tühjus kätte. Noh, ta varastab, nagu Siberis ikka igal pool tehakse ja sellega oleks nagu kõik korras. Kuid see tee oma vaevadega ähvardab käia siiski üle inimliku jõu. Mis talle veel troostiks, on Soome, see ootab ees; iga samm viib teda sellele lähemale. Ja veel midagi rohkem.

Seal kerkib üks kallis nimi ta mälestusse; sellel oli ase ta südameski. Koponen oli selle nime kuulnud Soome vangidelt, kui nad isekeskis istudes kodumaast rääkisid. See nimi oli „Mathilda“, kes oli vangide poolt lugupeetud, sest ta oli neid trööstinud, nendega nende raskusi püüdnud jagada, neile abiks olla kitsikustes. Temagi otsustas kodumaale jõudes kohe

Mathilda üles otsida. See mõlkus meeles kui pelgulinn põgenejale. Ja vaata, ühel ilusal suvepäeval astus Koponen ometi üle Soome piiri...

Tundus unenäona, kuid tõde see oli siiski! Ta oli Siberi võitnud, see oli nüüd tema seljataga! Soome pind ta jalge all, Soome puhas sinine taevast ta pea kohal võlvumas... Kõik on peaaegu nagu peakski olema. Ta ees seisis suur jõukas talu. On laupäeva õhtu. Koponen nägi, kuidas rahvas valmistus sauna; ühed toimetasid õues seda, teised teist. Seal veeti suur vanker kuuri alt, et N. kirikuteele korraldada – homme püha. Kõik see oli talle tuttav. Talle valgusid tahtmatult pisarad silma. Aga varsti vaikis ümbrus; päike oli loojas. Valge põhjamaa suveöö laotas end üle maa. Väikesed vilkuvad tähed paistsid läbi kaselatvade. Pehme õhk lõhnas kastest ja õhtuvilust. Nüüd uinus kogu maa... Koponen ootas kaasiku varjus, kui kõik vajusid unehõlma, siis hiilis õue; sellest talust saab nüüd kõike, mida igatseb.

Majas olid kõik ukсед lahti. Ta astus sisse, hiilis toast tuppa, keegi ei kuulnud. Siis läks Koponen peretuppa, käis tallis, kuuris – igal pool olid lahtised ukсед ees. Jah, tema ongi nüüd jälle Soomes, kus arvestatakse inimeste headusega, puhtusega... Ei, siin ei või ta kauem viibida. Ta liikus jällegi kaasiku varju tagasi, viskas end kasteniiskesse rohtu pikali ja nutab... Koponen nutab!

Ta süda on härdunud, on ühtlasi kurb ja rõõmus. Tunne on, et ei või enam kunagi midagi varastada, vähemalt mitte kodumaal, oma inimestelt; need ju mõtlevad ja soovivad ainult head. Ei, tõesti mitte enam, läheb kuidas läheb!

* * * * *

Jälle kaunis suvepäev. Mathilda istub omastega saalis, pidulikult kaetud kohvilauas oma vanemate kodus. Paari tunni pärast sõidab vanker ette, tal oli pikem teekond ees – Inglismaale. Need mõned silmapilgud tahaks ta veel oma armsate keskel viibida. Korraga tuleb teenija, teatades: „Väljas

seisab imelik mees, müts silmile tõmmatud, tahab preili Mathildaga kokku saada.“ Viimane käskis teda sisse paluda.

See ilmus, kuid oli liiga arg ja tagasihoidlik. Palus kohe, kas ei saaks preiliga nelja silma all jutelda. Mathilda viis võõra oma tuppa, kus see meeleheitlikult nutma hakkas...

See oli Koponen. Siin jutustas ta nüüd oma kurva ja kirju eluloo, tähendades, et nüüd olla ta nõu otsas. Olla alalises hirmus, et saadakse kätte, saadetakse uuesti Siberisse – mis kasu oli tal siis kõigest sellest vaevast, mis oli nähtud. Tööle ei julge end kusagil pakkuda – ei jää muud nõu kui kõigist töotustest hoolimata jällegi varastama hakata.

Seda ta oli Konevitsa kloostri teenistuses olles vahel juba teinudki – jutustab ta.

Valusa südamega kuulas Mathilda seda juttu, kuid mis nõu võis ta praegu mehele anda? Peaks ikkagi minema ja enese politseivõimude kätte andma, arvas Mathildagi. Kui Koponen seda julgeks, katsuks Mathilda omalt poolt palvekirja tema vabastamiseks sisse anda. Läheb see läbi, on mees jällegi vaba mees ja tulevik oleks paljutõotav. Kuid Koponen ei tahtnud vabatahtlikust võimude kätte andmisest midagi kuulda. „Saadavad kohe minema, kus siis minu lõpmata vaevad...“ Ta tahtnuks enne tööd teha, palus, kas tohiks preilile kirjutada, kui on välismaalt tagasi.

Kui Koponen oli läinud, leidis Mathilda, et vang oli unustanud oma kehva rahakoti oma 60 margaga tema lauale. Kähku saatis ta kedagi, kes kutsuks mehe tagasi. Vabisedes ja kohkunult astus mees sisse: preili on politseivõimud kutsunud ja nüüd on ta kinni. Kui Mathilda talle oma käega rahakoti kätte ulatas, sai mees üliõnnelikuks, avaldas tänu ja kinkis Mathildale oma täieliku usalduse.

Kui Mathilda mõne nädala pärast tagasi jõudis, sai ta ühel päeval vaevalt arusaadava kirja. Koponen palus teda pea Tampere linna tulla. Ta töötavat seal kuskil tehases, aga ei anna kindlamat aadressi. Mathilda sõidabki.

Teatud tehasesse minnes läheb lõunatunnil sisse, et leida meest. Seal silmabki teda. Koponen läks kahe teise mehe seltsis.

Mathilda astus aeglaselt järele. Koponen märkas teda, seisatas, kuna Mathilda, temast mööda minnes, lausus tasa: „Tulge õhtul!“, pistes mehele ühtlasi kindla aadressi poolsalaja näppu.

Õhtul, kui nad teatud kohas kokku said, avaldas Koponen oma otsuse: ta tahab ikkagi vabatahtlikult politseisse minna, tehku mis tahavad, selline elu pole ka midagi väärt. Sest kodumaa ei või talle ometi täit rahuldust pakkuda, kui pole kindlat luba. Ta palus Mathildat enesega kaasa politseisse, millega teine ka heameelega nõustus, lubades tema heaks teha kõike, mis vähegi võimalik – kasvõi Siberist tagasi, kui peaks uuesti sinna saadetama.

Seal siis istus Mathilda selle õnnetu, vaevatud ja koormatud, lootuseta inimese juures, kõneles temale, mis Jumal talle sel tunnil andis. Ja küllap mehegi hinges ärkas ellu midagi uut, mis tänini oli olnud hoopis varjul.

Ta oli otsinud kustumatus igatsuses teed kodumaale, kas ei olnud see tee ühtlasi ka tee algus teise, parema, nimelt taevase kodumaa poole? Eks pidi ta just sellepärast need kirjeldamatud takistused võitma, raskused kandma, et siia jõudes viimaks leiaks tee rahuaeda... Kuid – olid ju teed ja rajad rasked küll Siberist põgenedes... Veel hirksamad takistused seisid ta vaimusilmas – eluteel ees. Need olid ta patud, võlakoorem, kiusatused ja muud. Kes leiab neist teed päästmisele? Kui ta tahaks vabaneda neist? Oi, ta mäletas, kuidas oli lugu ta lubadusega ja töotusega paranemisele...

See oli raske võitlus selle eksinud, koduta, troostita südamele. Ta oli otse meeleheitel, kuidas sellest pääseda. Kuid seal hakkas ta aimama, selle vangide ustava sõbra kaastundlike sõnade ja troosti valgusel, et tee leidub; sild ja tee eksinuile. See kutsub pealegi eksinuid, väsinuid ja vaevatuid. Tema juurde tulles, Teda leides, tähendab umbes sama, nagu ühel armsal igavese aja laupäeva õhtul õnnelikult üle raja astudes – taevase kodumaale!

* * * * *

Järgmisel hommikul läks Koponen Mathilda saatel politseisse, kus ta kohe sedamaid vahistati. Nad pidid lahkuma, kuid Mathilda võis teda ikka vaatamas käia. Kuid nüüd tegi ta ka kõik, mis vähegi võimalik selle viletsa päästmiseks.

Koju jõudes saatis ta kohe palve senatisse mehe vabastamiseks, kuid varsti tuli eitava sisuga telegramm. Sellest hoolimata sõitis Mathilda Helsingisse ja palus näha kohtu akte, millest selgust, et Soome võimud ei suuda mehe vabastamiseks midagi teha, kuna mees on Siberi asunik!

Siis püüdis Mathilda parun Nicolay läbi Peterburis mõjuda, kuid öeldi, et Koponen on liig vähe aega Siberis olnud ja seadus ei luba niipea armu. Siis sai Mathilda ühe tähtsama kindrali R läbi asja tsaari hoolde anda, kes võttis asja tõsiselt. Vahepeal oli Koponen juba Siberi poole teele saadetud. Kindral sai küll lõpuks asja nii palju joonde, et vangile saadeti kiiresti vabanemise telegramm, kuid keegi ei leidnud ega näinud enam seda vangi. Koponen oli kadunud ja jäi kõigist järelepärimistest hoolimata kadunuks. Kas oli südamevalu teistkordsel Siberireisil teda lõpetanud, või jooksis uuesti ära ja hulkus tundmatuul põhjustel... Või oli see kuskilt kõrgemalt poolt nii kästud – mees hävitada, kes seda teab!

See oli ja jäi Mathilda südamesse valusaks, tumedaks plekiks, et Siber pidi selle õnnetu mehe viimaks neelama.

Aga kallis troost oli tal ometi see, kui ta viimast korda temaga kõneles. Siis ütles Koponen: „Nüüd olen ma siiski rõõmus, et olen selle pika tee ära käinud. See maksis vaeva, et Soome tuln. Nüüd olete teie mulle tee näidanud Jumala juurde. Jumala juurde, kes annab patud andeks.“ Sellega oli Koponen ikkagi selle kallima elu leidnud.

Vahest oli Koponen nii kaugele jõudnud, et usaldas uskuda – enese Isa lapseks Jeesuse sees, oodates ükskõik missugustes oludes, et varem või hiljem tohtis astuda sellest elust – taevase kodumaa radadele.

TÖÖD JA PUHKUST

1892. aasta 18. juulil jättis kuberner Karl Gustav Wrede selle maise mullase maja, astudes üle igavese künnise loodetud rahumaale. Ütlemata suur oli omaste lein – kuid mitte just lootusetu.

Matusepäev oligi juba õhtus ja Mathilda silmitses suguvõsa hauda, kus uinus nüüd tema nii kallis isa Anjala surnuaial. Ta tundis isegi imelikku väsimust sisemiselt ja väliselt. Väliselt oli ta hulga kehvemaks jäänud; isagi oli nüüd läinud, kes oli talle kõige lähedasem. Ja, Mathilda Wrede oli harjunud ju igasuguste raskustega; oli teinekord koguni suuremaks õnnistuseks – olla vaba, lahutatuna kõigist, isegi oma armsamaist. Mis ta tegi siis? Otsis otsest ühendust elava Jumalaga, millal palves, millal Tema pühasse Sõnasse tungides, selle sügavustesse süvenedes.

Praegugi, kui kurb ja tühi. Ta võtab oma Piibli; seda avades jääb silm peatuma sõnadel: „Mooses, mu sulane on surnud, ja nüüd, võta kätte, mine üle selle Jordani jõe, sina ja kõik see rahvas, sinna maale, mis ma Iisraeli lastele annan.“ (Jos.1:1). „Ah siis veelgi mitte puhkust ega vaikust,“ mõtles Wrede iseeneses. „Jah, ma tahan jälle asjad korda ajada ja minna selle rahvaga... Ülehomme sõidan Kakolasse.“

Omastele see ei meeldinud. Kõik said ju aru, et Mathildale oleks läinud väga tarvis pikemaajalist puhkust ja vaikust. Aga, ega see vana kodu olnud enam sugugi endine... Selletõttu ka Mathilda jälle Issanda nii arusaadaval kutsel või käsku kuulates otsustaski ära sõita, Turu linna.

Kakolas võtsid niihästi ametnikud kui vangid Mathilda suure armastusega vastu; ja nähes oma viletsate sõprade jälleenägemise rõõme, unustas Mathilda kõik oma väsimuse ja vaevad. Nüüd oli ta jälle nende päralt. Ja kui ta vahest juhtuski tunnikese mujale kulutama, siis tundus talle, nagu oleks ta vangidelt midagi varastanud.

Siit kirjutab ta õde Helenale:

„Minu armas, armas Kakola. Minu kõige õigem paik selles

maailmas on kurbade, viletsate eluasemed. Neis paigus mind kasutatakse ja ma tohin olla neile rõõmuks ja abiks. Ma tänan Jumalat selle nii aulise ülesande eest, mis olen Temalt saanud.“

Siis mäletab ta veel armast isa ja tuletab õele meelde, et küll me igaveses ajas jääme ikka kokku.

Enne kui ta Turust ära sõitis, istus ta veel mitu tundi ühe eluaegse vangi surivoodi ääres. Kui selle viimane õhk oli läinud, tõusis Mathilda rahulikuna ja läks teiste juurde. Kuid tõustes ja õue jõudes läks ta süda pahaks ja uimasus valdas, ta pidi istuma ning hingama. Mõned vangid aga silmasid teda ja kohe läks kulutulena jutt laiali – vangide sõber on äkki haigeks jäänud.

Just enne ärasõitu läks ta veel hoovis jalutavatele vangidele hüvasti jätma. Korraga astub üks vanapoolne laiaõlgne vang ta ette ja teatab ülbelt, et tahab teiste vangide ees talle midagi rääkida.

„Preili Wrede! Kas teie olete kunagi öelnud, et Jumal on kõikiteadja?“ - „Jah, ma olen seda öelnud,“ vastas Mathilda.

„Preili on meile öelnud ka, et Jumal on armastus.“

„Jah, olen sedagi öelnud!“

„Ja sedagi, et Jumal on Kõigevägevam?“ küsib mees edasi.

„Ka sedagi; jah, Jumal võib kõik teha.“

„Noh, kui nüüd Jumal kõike teab, siis Ta teab ka seda, et preili meid, vange, armastab! Ja kui Tema on armastus, siis ei raatsi Ta teid meilt veel ära võtta, keda nii väga armastame. On Ta nüüd Kõigevägevam, siis ei maksa see Temale midagi, kui teid meile edaspidigi kingib.

Tänini ei ole meie Jumalast palju hoolinud, aga siis hakkame Teda vihkama, kui preili peaks nüüd surema.“

Mathilda seisis tummana ja pisarad täitsid tema silmi. Kuid äkitselt sai ta vastata:

„Võib ka olla, et suren, et mu silmad enam teid ei näe ega teie mind; aga – kui suren, siis on see teie süü!“

Vang kohmetus seda kuuldes, ega teisedki saanud sõna suust. Mathilda lausus veel:

„Tõsi on, et Jumal teab kõik. Ta teab ka seda, teie palavamate südametunnete ja soovide avaldust; juba seegi teeb teie elu

ilusamaks, hiilgavamaks. Aga Ta teab ka seda, et kui teie annaksite oma südame armastuse Temale, muutuks teie endi elu palju rikkamaks ja mitmekordselt valgustatuks. Jumal on ka armastus, kui ta nüüd näeb, et mina olen Tema ja teie vahel, siis võtab ta mind ära; Ta võtab väiksema ära, annab suurema asemele, just sellepärast, et Ta armastab teid.“

Nüüd Mathilda vaikis, ega kellelgi olnud enam midagi öelda. Mathilda lisas veel: „Kui Jumal näeb, et ma pole teile takistuseks, siis laseb Tema mind veelkord kindlasti teie juurde tulla, kuid see oleneb hoopis teist endist. Sellepärast ongi teie oma süü, kui suren.“

Kõik selle sügisese aja ja järgneva talve töötas Mathilda väsimata oma hoolealuste keskel, kus iial neid kohtas, millal Turus, ja mujal linnades jne. Vahest otsides neid üles, kes olid hiljuti alles vabadusse lastud.

Kord ühel niisugusel teekonnal sattus Mathilda Kuopio linna ja kui läks sealsesse vanglasse, teatas keegi ametnik Mathildale ühest vangist, kes olla kole kõva südamega. Kui Mathilda selle vastiku välimusega mehe juurde tuli ja teda tervitas, ei vastanudki mees, ainult seisis ja piilus teda kavalal moel.

Viimaks astus Mathilda mehele lähemale ja hakkas temale lahkelt jutustama, kuidas oli kord elus olnud õnnetu, aga siis Jumala suurt halastust ja armastust maitsnud, ning sellest tulim ma nüüd teilegi jutustama, et saaksite rahu ja õnnistust maitsta. Korraga mees peatab teda. „Ma pean tunnistama, et ei ole keegi minu eluajal minuga nii sõbralikult rääkinud, kui teie täna. Aga kuidas on võimalik nõnda rääkida ja olla siiski nii ülbe nagu teie olete? Kuidas see kokku sobib? Kohe, kui siia tulite, mõtlesin: öelgu see inimene mis tahes, mina sellest ei hooli, on teine nii ülbe.“

„Olge head, ütlege, mis te mõtlete ülbusega, siis ma parandan ennast! Sest see, kes ajab Jumala asja, ei või olla ülbe,“ ütles Mathilda. Mees oli arvanud, et Mathilda rinnanõel, mis oli kilbi või mõisniku vapi taoline, oli tõepoolest seisuse märk. Aga kui Mathilda mehele seletas, et see on tähendus „usukilbist“ ja selle sees ingliskeelne sõna „lunastatud“ peab

tuletama temale alati meelde ta seisukorda Jumala ees.

Mees imestas ja küsis: „On see tõsi?“ „Jah, on,“ vastas Mathilda.

„Noh, siis tahaksin minagi õppida tundma seda härrat, keda teie teenite!“

Sealt alates Mathilda enam ei kandnud seda suurt kilpi võõra lausega. Lubas vangidele emakeelse salmiga kilbi muretseda ja tegigi nii. Nüüd olid rinnanõelal lugeda sõnad „arm ja rahu“!

Järgmisel suvel külastas Mathilda Liivimaal vürstinna Lievenit, sai seal kaunist puhkust ja mõnedki armsad tunnid nende südamlike suurtsugu usklike keskel, kirjutas koju tänulikud kirjad Jumalale ja kallitele inimestele, kes temast aru said.

* * * * *

HELSINGIS

Asjaolud ja mõnesugused muud põhjused aitasid kaasa, et Mathilda arvas heaks asuda pealinna Helsingisse elama. Oli tal ju siin laialdasem tööala, kuid vähem sõitusid, mis väga tema tervise peale mõjusid.

Olgugi mõeldes pealinna elanikuks tulla, kus elasid ka ta paljud tähtsad sõbrad, hulk sugulasi ja muid tuttavaid, otsustas Mathilda ometi nii lihtsalt ja kitsalt läbi ajada, kui vähegi võimalik. Korter, mis oli hangitud tuttavate abil kuskil kõrvalisel tänaval, oli koguni päästesõjaväe juhataja Hedvig v. Hartmani ja selle adjutandi omandus. Kuid see meeldis nii Mathildale, olgugi et oli üsna väike. Sellesse ei mahtunud muud kui voodi, laud, kapp, kummut ja kaks tooli; sinna jäi Mathilda mitmeks aastaks.

Võiks mõelda, et Mathilda jäi nüüd mingisugust üksildase osa etendama, nälgides ja liha suretades. Seda tema terve mõistus ja jumalakartus ei lubanud. Aga ta tahtis nii kokkuhoidlikult elada kui vähegi võimalik, et seda rohkem oleks

viletsamatele ohverdada. See oli Mathilda arvates ka mõjuvaim abinõu võita viletsamaid rahva seas; selletõttu ei tahtnud ta sugugi paremini elada kui nemad. Mathilda otsustas kolmekümne kahe penniga päevas läbi ajada, sest see oli Kakola vangidegi päevaraha. Aga Mathilda unustas, et hulga peale toitu ostes ei olnudki see niiväga väike, kuna see temale üksinda vägisi kippus napiks jääma.

Nüüd töötas ta varahommikust alates vanglasis, või liikus vangide asju ajades; siis käis vaeste ja haigete juures, üldse kellest aga kuulis, et kuidagi tema abi tarvis oli. Õhtuti võttis ta inimesi oma korteris vastu.

Ühel päeval kohtab Mathilda vabastatud vangi, kes näis olevat välimuselt hooletu ja koristamata.

„Armas sõber, ma näen teid alati nii musta ja korratu olevat,“ ütleb Mathilda meest tervitades. „Tehke ometi mulle see meelega, et korragi päevas enese puhtaks pesete.“

Mõni päev hiljem helistab sama mees Mathilda uksekella. Tupp astudes märkab Mathilda, et mees pole enam endine, vaid puhas, korralik, juuksed veega siledaks kammitud, klantsitud.

„Noh, just niisugune peab mees olema, puhas ja nägus, et lust vaadata,“ ütleb Mathilda tervitades. Mees pistab iseteadvana käe tasku, tõmbab sealt puhtasse paberisse keeratuna midagi välja, sirutab selle Mathildale, öeldes:

„See on preilile!“ „Kuidas, mulle, mis see on?“ Lahti tehes leiab ta sellest suure kalli purni; pehmes puuviljas veel tuntava mehe sõrmejäljed näha.

„Ah, see on mulle?“ küsib Mathilda. „Jah, preili, teile! Preili on nii hea inimene! Lähen sealt Sch. kauplusest mööda ja märkan seda toredat purni, tõuseb südamesse – selle peab preili Wrede omale saama; see maksis kuuskümmend penni! Siis mul tuli meelde, et preili peab väga puhtusest lugu. Läksin poodi tagasi ja ütlesin: Pakkige see purn sisse!“

Ja enne kui Mathilda jõudis tänada, oli mees juba läinud.

Sarnaseid pisukesti, kuid liigutavaid päikesekiiri nähti ikka vahetevahel langevat Mathilda palgele ja südamesse; aga need olidki sealt kõigepealt teistele välja läinud, ning nüüd tulid nad

tagasi päris ootamata, rõõmustama meie üksikut koormatud, kuid siiski nii rahulikku Issanda ümmardajat.

Kord saab Mathilda kuulda, et keegi vabastatutest on hakanud uuesti „tõmbama“, millal hobuse valjaid, millal ohjasid, millal midagi muud. Mathilda saadab mehele sõna, kutsub enese juurde. Ja mees tulebki. Mathilda tervitab teda, pakub istet ja ütleb:

„Sõber, olen kuulnud teist, et olete hakanud uuesti „sissetegema“. Nüüd ma kardan, et kui sarnast ametit edasi mõtlete pidada, siis leian teid kord jällegi Kakolast.“

Mees kohmetus ega osanud midagi vastata; korraga aga aimas Mathilda mehe silmis midagi välgatavat, nagu sala lootussäde ja see küsib äkki: „Kas preili on kuulnud ühest haigusest, mida hüütakse kleptomaania (näppamishaigus)?“

„Tunnen, kas teid vaevab see tõbi?“

„Jah, olen sellega hädas.“

„Vaene inimene,“ vastab Mathilda, see on ju kole! Inimesed võivad arvata, et teie olete varas... Kas tunnete ette, kui see peale tuleb?“

„Jah, tunnen, vahest pool tundi, teinekord tunni!“

„See on hea, nüüd võin teile nõu anda: kui tunnete, et see haigus läheneb, võtke siis kohe voorimees ja sõitke või jookske jala minu juurde, olgu öö või päeva aeg! Olen ma kodus, võite võtta, mida soovite. Sest ma tean, et see on haigusehoog. Aga teised inimesed ei saa sellest aru ja te kukute sisse! Ma näitan teile ka, kus mul võti seisab, kui ma ei ole kodus, et saaksite sisse. Tulge vaadake!“

Nad läksid trepist alla. „See on kolmandal astmel põrandariide all. Kuid pidage meeles, et te ei lähe kellegi teise tuppa! Minu kirjutuslauda te ei tohi ka puutuda, sest siin on paberid, mida keegi ei tohi näha. Aga kummutist, kapist võtke niipalju kui soovite. Koju tulles leian, et puudub midagi, siis tean kohe, et te olete seda haigest peast teinud ja kui haigus möödab, siis toote mulle kõik tagasi.“

Mees punastas ja kahvatas vaheldumisi, oli kui süte peal ega teadnud, mida häbi pärast öelda.

„Kas mäletate,“ küsis Mathilda, „kuidas Kakolas lubasite Jumalale ja minule – alustada uut elu, kas olete selle juba unustanud? Oleks hea uuesti alustada, kindlamini tähele panna Jumala häält ja südametunnistust!“ Nad jutustasid kaua tõsiselt ja mees tunnistas kohtlaselt, et ta oligi mõni kord varastanud. Viimaks läks ta minema sügavalt liigutatuna. Ega Mathilda saanudki mitmel aastal sellest mehest midagi paha kuulda.

Ühel hommikul vara tulid kaks naisterahvast Mathilda juurde, kes olid just Hämeenlinna vanglast. Nad kurtsid, et on väga näljased ja palusid raha. „Raha te küll ei saa, ega mul ole toitugi; aga tulge, läheme ostame poest siinsamas majas, mis iganes tarvis!“

Mathilda ostis neile juustu, vorsti ja leiba, läks siis koju, et valmistuda Söörnäsi vanglasse minekuks. Tänavale astudes näeb ta neid kaht naist eemal jutustamas kolmandaga, nad pakkisid oma toidupakke selle võõra korvi. Neile lähenedes märkas Mathilda, et võõras andis raha neile kahele. Mathilda hüüdis seda nähes: „Te ei tohi kahe nälginud inimese käest toitu ära võtta! Minge ise ja ostke, mis teil tarvis on!“

„Jah, aga ma maksin neile juba!“

„Siis olge head ja andke raha tagasi ja küll proua annab teile toidu ka tagasi,“ kamandas Mathilda. Hämeenlinna naised olid toidumoonas müünud odavamalt, kui Mathilda need ostis, et aga raha saaks.

Keegi kautsjoni peale vabastatu tuli ühel hommikul suure hädaldamisega Mathilda juurde.

„Tehke sellega, mis heaks arvate,“ ütles ta ja võttis taskust hõbelusika välja, andes selle Mathildale. „Olin eile õhtul sõprade keskel. Jõime hullusti, suitsetasime ja ajasime kõvasti juttu. Kui täna hommikul ärkasin, leidsin selle oma taskust. Vahest olen selle ise sinna pannud, aga kahtlen, ehk tahtsid teised mind kukutada sellel teel. Poole tunni pärast pean tööle minema: ütelge, mis ma pean tegema?“

Mehe usaldus liigutas Mathildat sügavalt, nähes kuidas see jättis enese edaspidise saatuse hooleks. „Tulge õhtul tagasi, siis räägime, mis olen teinud,“ otsustas Mathilda silmapilkselt. Mees

läks...

Nüüd istub Mathilda, lusikas näpus, mõtleb, mis sellega teha. „Jään siia kauaks nõnda istuma – olen varguse vastuvõtja ja varjaja. Ja kui asi muidu välja tuleb, pistetakse mees trellide taha – võib-olla eluks ajaks... Siin majas, seal tänavas, ah-soo, ma lähen sinna...“ kõneleb Mathilda endamisi ja tõmbab ruttu mantli ümber, pistab lusika tasku ja ruttab majja, kus mehed olid möödunud õöl joonud.

Õuele jõudes kuuleb ta madala maja lahtisest aknast, kuidas heleda häälega majaproua tapleb tüdrukuga. Hõbelusikas on kadunud ja kes muu kui tüdruk on selle kõrvale toimetanud! Mathilda Wrede avab ukse ja astub sisse. „Vabandage, et olen teie juttu pealt kuulnud,“ ütleb Mathilda. „Kas te seda otsite, proua?“ ja sirutab käe lusikaga.

Proua hõiskab: „Noh, seal see nüüd ongi! Kust te selle saite, ega te seda leidnud ole?“ Mathilda ei vastanud talle, aga küsis: „Kui kaua te olete lusikat otsinud?“

„See oli veel eile õhtul mu käes, aga paarkümmend minutit tagasi leidsin, et see on kadunud.“

„Vaadake, ega lusikal midagi viga ei ole?“ ütleb Mathilda. Proua vaatab hoolega. „Ei ole!“ Mathilda jättis jumalaga ja tahtis lahkuda, aga siis hakkas proua ähvardava häälega kurjustama ja aru pärima, kust ta lusika oli saanud.

„Seda ma ei või öelda,“ vastas Mathilda, mis peale proua õieti ebaviisakaks läks ja hakkas Mathildat isegi politseiga ähvardama. Mathilda kuulas mõned silmapilgud, siis lõpetas lühidalt:

„Proua, nüüd ma näen, et te olete paha inimene! Teie oleksite pidanud ütlema: Ma tänan teid, preili Wrede, et tõite mu lusika tagasi.“ Võite anda asja politseisse, kuid ma ei tule kunagi teile ütlema, kust selle lusika sain ja ometi teate, et mina pole seda võtnud! Aga siis peate ka seda ütlema, et preili Wrede tõi lusika 20 minutit peale selle kadumist jälle tervena tagasi.“ Jättis jumalaga ja läks...

Mees tuligi õhtul. „Kas mind pannakse jälle kinni?“ küsis ta kohe hirmunult. „Ei, kõik on korras – kuid ärge minge enam

niisuguste seltsi, kes võivad mida tahes jälle teie tasku pista ja te saate õnnetuks.“

Mehe rõõmu ja tänutunnet ei võinud keegi kirjeldada.

* * * * *

Mathilda Wrede elas mõni aeg sellist kitsikut elu, kuni ta niigi nõrk tervis ja õrn tundlik iseloom hakkasid märgatavalt kõige selle all kannatama.

Kord kirjutas ta haiglast omastele: „Ärge olge minu pärast niiväga mures, katsun juba enese eest hoolt kanda. Arst ütles, et olen juba parem. Mul pole veel aeg surra, seda teab Issand! Tema tahab näha, kas kannan enese ihu eest enam hoolt kui teiste haigete eest. Tänu ja au! Tema on aidanud võita ihulikud kannatused ja raskused! Kui tulebki kojumineks, soovin, et mind leitakse vahipostilt, kus võitlen Jumala ja vangide – nende varjuta ja kaitseta laste eest!“

Mathilda oli siis tõepoolest kord elu ja surma vahel vaakumas, nii et omastel oli juba tõsine mure tema pärast, kuid Issand kinnitas jällegi oma nõtra, kuid ustavat ümmardajat, ega võtnud tol korral teda veel ära.

* * * * *

MATTI HAAPOJA

Vahest istus seal kuskil Soomemaal üks väike tütarlaps, veel uniselt oma voodil, üsna suikums unne. Ta pani harjunud kombel käekesed kokku, et armsalt Jumalalt paluda kaitseingleid enese ja oma armsate voodi ümber. Ta noores hinges tõusis salahirm tormi, pikse ja kõuemürina pärast; ja kui kergesti oleks võinud jõgi üle kallaste tõusta, või tulekahjukuma taevaaluse punaseks värvida ning ragisevad leegid nende majad maha põletada... Tulid meelde näljased hundid, kes talveöödel ulgudes metsadest välja tulevad, üllatades üksikut rändajat või

hirmutades talunikke.

Sarnaseid ja palju muid õnnetusi, kohutavaid koledusi oli laps vanematelt küllalt kuulnud; ja nüüd pimedas tikkusid need lapsele hirmu tegema. Aga oli nii hea teada, et Taevane Isa oli vägev küllalt kõige selle eest varjama.

Ja siis oli veel palju röövleid ning ülekaite läinud kurje inimesi, kes elutsesid metsades redus, kuid hiilisid vahetevahel vargile: murdsid kusagil sisse, tapsid ja laastasid. Võib-olla tuli palvetava lapse meelde veel üks kardetav nimi – Matti Haapoja, kes ajas igale ausale inimesele hirmuvärinad peale.

Teised olid lapsele jutustanud temast imelugusid, kirjeldades mehe hiiglakogu, mille vari tungis paluva lapse toaseinale.

Matti Haapoja oligi metsa metsik poeg. Tema käsi oli kõigi vastu ja kõigi käsi tema vastu. Ega temasugusel jäänudki enam muud pääseteed ellu, kui alaline sisseмурdmine, röövimine, ja veelgi pahemad teed, millega end elatada.

Matti oli ilus mees hiiglasuure kasvuga. Temast teati mõndagi rääkida. Sellel metsaelanikul oli küll seitsme mehe jõud ja põdra nobedus, nii et keegi ei saanud teda kätte ega jõudnud kinni pidada. Maruilmana ilmus ta kuhugi, nagu välgest taevast, äkki siin, siis jälle seal, kuid oli niisama ruttu jäljetult kadunud. Mis ime, kui jutud sarnasest koletisest väikestele õhtuti hirmu tegid.

Aga ükskord langes ta ometi lõksu; võeti kinni ja pandi vangi, tema – Matti Haapoja.

Ta saadeti Siberisse, aga tema taltsutamatu iseloom järgnes sinnagi; sealgi oli ta käsi teiste vastu. Harva, kui mehel rahu oli. Vahest laupäeva õhtuti kogunesid Soomest saadetud kuskile viletsasse kõrtsi kokku, kus tuletati meelde kodumaal tehtud „vägitükke“, mängiti määrdunud kaarte ja purjutati. Matti Haapoja aitas omalt poolt kaasa sellele, et teisi purju panna – ja irvitas siis, ise ta põlgas joomist. Lällutav-tuikuv joobnud inimene oli tema meelest loomastki madalam.

Jah, tema ise võis inimese maha lüüa, aga joomine oli talle vastik. Kui siis sõbrad juba mõistuseta maha jäid, tõusis Matti üles, läks kui öö oli selge – Soome surnuaiale. See koht mõjus

temasse iseäralikult.

Seal kasvasid leinakased oma allapoole rippuvate okstega ja valgete tüvedega, nagu neid leidus Soomeski; nendega väga sarnased. Ja miks? Ja – seal all puhkasid Soome pojad. Seal seisis rist risti kõrval, mõnel oli nimigi peal, teisel ehk ainult paar nimetähte, või mingi muu märk.

Need kõik, kes nende all puhkasid, olid Soomest siia saadetud. Olid kord seal rõõmsate lastena kodumaa „kõivude“ all mänginud ja karanud. Neil olid emad, kallid koduümbrus ja – nüüd puhkasid nad siin hukkamõistetutena, unustatuina! Siia pidi ju ka Matti Haapoja kord heitma, unustusse maetama... Öötuul kahistas kaseladvus ja vihma järele langes palju haledaid pisaraid alla haudadele – ainsad pisarad, mis ka neile õnnetuile surnuile pillati. Ja siis valdas öö-üksikusse ning unustusse uinunud meest salapärane tung – kord haledasti nutta.

* * * * *

Matti Haapoja tappis inimesi – ta tappis Siberiski. Kaks inimest oli ta Siberis surmanud, mis kindlaks tehti, kuid salajas teati, et ta südametunnistusel olid kuus või seitse koguni. Ta saadeti Soome tagasi, et seal veel rangemat karistust kanda. Viimaks Kadajanoka vanglasse paigutatuna, Helsingis. Matti pandi raskeisse raudu ja anti kahe vahi hoolde, kes ei usaldanud ometi kunagi vangiuurkasse astuda. Sest Matti Haapoja oli nagu äärmiselt ärritatud kiskja elajas. Ta taltsutamatu tung vabasse ellu, mida ometi ei saadud rahuldada – tegi tema meeletuks.

Kuid ühel päeval sündis küll midagi imestavat. Keegi pikk sihvakas naine, heledate selgete silmadega, seisis tema vangiukse ees ja soovis sisselaskmist. Vangihoidjad juba olid harjunud temale ukse avama, kuid siin olid nad kahevahel. Ei või – on elukardetav!

Aga see naisterahvas ei lase ennast heidutada. Oli ta ju lapsena väga Mattit kartnud, aga nüüd tahtis ta otsekohe tema juurde minna, et kui võimalik, sellele hirmsale, Matti Haapojale midagi paremat pakkuda. Paljude ettekäänete peale lasid

vangihoidjad ta siiski sisse ja uks lukustati tema järel.

Madalal koikul kongi nurgas lamab halli, jämedasse tekki mähitud mehekogu. Ta on teki üle silmade tõmmanud; kui uks avanes, ta ei vaadanudki.

Mathilda – see ta oligi – ootab silmapilgu ja astub siis tema aseme ette, kui mees ei näi veelgi miskit kuulvat. Mathilda küsib: „Kas te magate, Matti Haapoja, või olete haige?“ puudutades ühtlasi vangi õlga.

Aga niipea kui meest puudutati, kargas see raskeist raudust hoolimata äkki üles, viskas teki ja seisis nüüd oma täies metsikus jõus ning iluduses Mathilda ees, kes pidi tahtmatult sammu taganema, selle Koljati sarnase hiiglase kuju silmitsedes. Tema oli veel nagu väike Taavet oma pikkusega selle mehe kõrval. Aga samal silmapilgul trööstis teda piiblisalm: Sina tuled minu juurde mõõgaga, piigiga ja odaga, aga mina tulen sinu juurde vägede Jehoova nimel!“

„Kes te olete ja mis te siit tahate?“ küsis vang talt lühidalt.

„Olen ka üks inimlaps; et teie olete Siberist tulnud ja ma tahaksin heal meelel teilt kuulda, kas olete seal mõne mu sõbraga kokku puutunud, nagu Sand, Roikanen või Forsberg?“

„Siis olete teie **Mathilda**, ja Vaasa kubernerite tütar. Aga teie isa oli ilus, tugev mees – ja teie“ - vang silmitseb teda pilkavalt; aga Mathilda vastab julgelt:

„Ega siis kõik inimesed või nii ilusad olla nagu minu isa ja – Matti Haapoja.“ See vaigistas pisut riivatut; istus vaikselt aseme äärele, kuna Mathilda lausub: „Ma usun, teie juba ei taha mind seista lasta, kuna ise istute?“ Vang vastab: „Mul pole ju tooli ja Matti Haapoja kõrvale ei usalda küll keegi istuda.“

„Vahest ehk nihutate pisut, et mullegi ruumi jätkub,“ ütleb Mathilda, istudes vangi koiku äärele. See vaatab Mathildat uuriva ja kahtlase pilguga ning sõnab siis:

„Mina aiman juba, mida tahate, kuigi seda katsute varjata. Teie tulete mulle jutlust pidama, aga see on asjatu vaev.“ Mathilda saab ainult pead raputada ja vang jätkab kohe: „Aga mis tarvis on teil siis see **raamat** kaasas?“ Mathildal polnud üldse kombeks Piiblit nähtavalt kaasas kanda, aga täna tuli ta

ühe haige juurest, mida ta ka vangile seletas.

„Noh, hüva,“ ütleb mees, „teie olete ju üks neist, kes usuvad, et igal sõnal Piiblis on meile midagi öelda ja sellel olevat vägi, eks ole? Aga teie otsite endale ainult teatud sõnu ja lauseid välja ning seletate neid siis nõnda, nagu teile meeldib. Kui ma nüüd teile mõne koha Piiblist lahti löön, võite te mulle siis otsekohe seletada ja näidata, et see minu kohta käib. Kui teie seda ei või, siis peate ennast võidetuks tunnistama.“

Mathilda jaatab, ja Matti lööb Piibli esimese lehekülje lahti ning sõrme kolme esimese rea peal hoides ütleb: „Lugege siit ja seletage ka kohe ära!“

Mathilda loeb: „Alguses lõi Jumal taeva ja maa!“ „Maa, mille Jumal lõi,“ jätkab Mathilda seletades, „pole mitte ainult see nähtav maa seal väljas, kõige oma õuduse ja iluga, mille rajasid silm ei seleta; nagu ka need mered, suured metsad puude, puhmaste ja taimedega – see maa, mida Matti Haapoja niiväga armastab, aga nüüd seda kaebab – on ka inimese süda, see on ka Matti süda. See ongi õieti see maa, mis Jumal lõi.“

Ta loeb edasi: „Ja maa oli tühi ja paljas ja pimedus oli sügavuse peal.“ See maa, Matti Haapoja süda, on ka tühi ja paljas. Tühi kõigest, mis puhas, pehme, armas; tühi rõõmust ja rahust... Seal ei kasva lilli ega küpse mingit vilja. Miks? Sest et pimedus lasub sügavuse peal ja pimedus surmab elu. Matti Haapoja südames on sügavus, nagu igal inimesel, vähemasti on olnud, mis on pimedam kui öö. Teie teate isegi, et see sügavus on olemas, Matti, teie ei usalda aga sellesse vaadata, sest et see on nii pime ja põhjatu; paljas mõte juba teeb teile hirmu ja valu. „Aga Jumala Vaim oli lehvimas vee peal. Ja Jumal ütles: Saagu valgus!“ Jumal võib inimese südames selle pimedada sügavuse valgustada; Tema üksi on see, kes seda võib. Matti Haapoja südamesse pole veel Jumala valgus mitte tunginud – sest see süda pole veel Jumala poole pöördunud. See väline maa on tahtmatult Jumala käes, kuid inimsüda peab ise Jumalale anduma. Kui aga Matti Haapoja oma tühja ja pimedada sügavusega südame Jumalale toob, siis ütleb Jumal temalegi: „Saagu valgus!“ Ja valgus tuleb südamesse.“

Mathilda pani Piibli kinni ja vaikis. Rääkides maast ja loodusest seal väljas, mida see vang nii valusalt igatses, tõusis Matti üles, nagu oleks igatsenud värsket õhku. Mathilda edasi rääkides läksid mehe hingamised tihedamaks, ägedamaks ja raskemaks. Ja kui Mathilda lõpetas, langeb see tugev hiiglakogu korraga, nagu piksest tabatud tamm raskete raudade kolinal põrandale. Ja nagu oleks kõik need pisarad, nutetud kaugel Siberis, korraga jälle kokku jooksnud ning nüüd valusate õhkamiste ja nuuksumiste all ojana voolanud.

Ja selle vahel oli kuulda hädaldavaid, katkenud ahastavaid sõnu ja enesehukkamõistu. Mehe hinge sügavamast sügavusest, kus peitus palju kurjust ja õnnetust, kus valitses raske pimedus, sealt tõusid nüüd surmahirmust aetud hüüded abi ja päästmise järele.

Liikumatul istub Mathilda vangi koiku serval. Ta suleb silmad, et mitte midagi sellest kuulda, mõelda ja tunda... Ta ei tahaks olla selle kõige tunnistaja, selle võitluse kolmanda pealtnägijana, olukorras, mida keegi ei oleks tohtinud näha ega kuulda... Vähehaaval vaikib ka nutt ja nuuksumine. Hiiglane ajab suurest võitlusest enese pikkamisi püsti. „Nüüd on see sündinud!“ ütleb ta. „Nüüd olen ma selle sügavuse Tema ees avanud. Ja rohkem ma ei suuda, nüüd tehku Tema! Aga teilt ma tahaksin midagi paluda. Väljas muidugi kuuldi, et ma põrandale langesin ja nüüd räägitakse: Matti Haapoja on nutnud – ta palub! Niipea, kui ma üksi jään, tulevad pastor, direktor ja vaht joostes – aga ma ei taha neist ainustki näha. Kas teie ei tahaks seniks mu juurde jääda, kuni väravad lukustatakse? Olla sama vaikselt nagu praegu – mitte ühtki sõna lausumata.“

Mathilda avaldab peaga kummardades nõusolekut ja jääb liikumatuna, vaikides istuma, kuna õhtuhämarus pea nägematuna vangla aknakese raudvõrest sisse hiilib ja öövarjud neid mõlemaid kitsas vangiuurkas varjavad.

* * * * *

Matti Haapoja viidi uute uurimiste ja ülekuulamiste pärast Hämeenlinna. Ta oli Mathildale enne sõna jätnud, et see tuleks uusaasta päeval teda sinna vaatama, ta tahaks temaga rääkida.

Mathilda sõidabki hommikuse rongiga sinna, et vangiga kokku saada. Too küsib kohe: „Kas võite õhtuse rongini jääda, siis oleks meil mõned tunnid ometi aega, sest mis mul teile jutustada on, selleks kulub hulk aega. Teil pole vaja nälga tunda, sest olen hoidnud mõned margad, mille eest lasksin vahil võid ja piima tuua. Oma leiva olen ka teile hoidnud, siin see on.“ Ta läheb riuli juurde, võtab sealt Piibli, mille Mathildalt oli saanud, selle peal oligi leib.

„Näete, kui vaht täna hommikueinega tuli, sirutasin Piibli välja ja käskisin leiva selle peale panna. Sest minu verised käed ei tohi seda leiba puutuda, mida teile pakkuda tahtsin.“

Mathilda nuttis leiba vastu võttes, mõeldes, kui õrn süda oli Matti Haapojal veel teistegi inimeste vastu. Siis küsis Matti Mathildalt, kas ta usaldaks kuulata tema hirmsat pihtimust. Ta olla ju kõik oma jõleduse sügavusest Jumala ette viinud, aga nüüd peab ta ka nii palju kui sünnib, seda kellelegi inimesele avaldama.

Mathilda tähendas vangile, et kui ta just ennast avaldama **peab** ja see talle mingisugune kergendus oleks, siis oleks ta valmis kuulama. Aga kui mees sellega juba oli alanud, alles siis märkas Mathilda, et see vist talle väljakannatamatuks muutub, seda kõike ära kuulata. Sest kuigi juba paljud vangid olid endid temale avaldanud, ometi oli see, mis ta nüüd pidi kuulma – nii metsik, hirmus, ennekuulmatu, et hing ähvardas kinni ja süda seisma jääda.

Aga see oli ju otseselt heategu sellele üliõnnetule mehele, kes oma põrutavat, koledat minevikku tema ette maha puistas, sellepärast et tahtis seda avalikkuse ette tuua, ennast nii kohutavana ja verejanulisena kujutades ning iseennast hukka mõistes. Seepeale võiski Mathilda temale kinnitada: „Kes iseene peale kohut mõistab, selle peale ei mõisteta kohut. Täheandab, siin maapeal arusaadavalt, mitte aga igaveses ajas.“

Kui Matti Haapoja oma tunnistamisega valmis oli, ei

palunudki ta selle üle vaikida. Ta oli ju nii kindel, et mis ta nüüd Mathilda Wredele usaldanud oli, see kunagi seda ei avalda.

* * * * *

Hiljem kirjutas Mathilda tihti temale, kuna vang ikka jälle vastas, nimetades teist oma „armastatud õeks Issandas“, tähendades, et tema, õnnetu vang, pisaratega tohib tunnistada – et just teie olete võinud minus inimlikud tunded ellu äratada, mis olid juba surmale suikunud. Ta nimetas Mathildat allikaks aias veeojadega Liibanonis. Saaroni lilleks, mis võrsunud välja Põhjamaa graniitkaldast. Enesest kirjutas ta, et elu nüüd vaikselt läheb „**Temaga**, kellele olgu au igavesti!“

Kuid ometi ei võinud Matti Haapoja, see metsapoeg oma elu lõpetada. Elu, mis ta oli Siberis elanud, hakkas teda nii piinama, et soovis uuesti sinna tagasi, et veel asju avalikkusesse tuua. Ta tunnistas advokaadile, et ta olla Siberis teatud eksimused õiendamata jätnud, mille pärast peaks veel sinna pääsema. Advokaat andis küll selleks lootust, kuid ei teinud ometi midagi selle teostamiseks.

Matti Haapoja oli ise selle üle väga õnnetu ja palus õiguse nimel Siberisse tagasisaatmist. Viimaks otsustas ise katsuda teele minna. Tal läks õnneks enesele saada suur kingsepa nuga. Selle pistis ta müüriprakku, kuna ulatus juba aknani, kui korraga vaht peale sai ja ta kinni võttis. Pimedas metsikus vihas, et tema igatsetud plaan nurja aeti, lõi ta noaga vahti, pärast lõi eneselegi mõned haavad.

Haavadest ja verekaotusest hoolimata pandi ta uuesti raskeisse raudu ja visati põrandale õlgkotile. Mathildale keelati rangelt ära, et ta mitte ei läheks tema juurde, sest vang olla jälle hoopis taltsutamatuks muutunud. Aga Mathilda ei hoolinud; otse vastupidi: just nüüd pidi ta tingimata vangi juurde pääsema.

Kui Matti kuulis, et tema ingel tuleb, tõmbas ta mantli kõrgele üle pea, et mitte käeraudu näidata.

„Seekord mõistetakse mind küll surma,“ tähendas ta. „Ja sellega ongi see alaline piin selles elus lõppenud. Aga – mul on

veel üksainus soov. Pastorit ma oma hukkamisplatsile küll ei taha. Aga – teate, teie võiksite mind sinna saata! Ma tahaksin, et teie oleksite viimane, keda mu silm siin ilmas veel näeb. Aga – kas usute, et teie suudate mind sinna saata?“

Mathilda vastas: „Kui see teile ka väiksematki troosti toob, siis võin ja saan seda tegema.“ Kui aga Mathilda hiljem tema juurde tuli, ütles mees: „On midagi, mille üle ma viimasel ajal olen järele mõelnud: kui on kellelgi nõrk süda ja midagi vapustavat näeb, siis võib ta ju haigeks jääda või ehk koguni surra?“ Mathilda vastas: „Jaa, seda võib ette tulla.“

„Noh, siis ei pea teie ka minuga, kui selle raske tee hukkamispaigale käin – kaasa tulema! See oleks ülekohus teie vastu. Saaksite südamehaiguse või koguni sureksite. Kuid teie elu on liiga kallis.“

„Ei, Matti, see ei lase ennast enam muuta. Teie ütlesite, et see on küll troostiks ja kui nii kaugele läheb, siis tahan ma ka nii teha, nagu teile lubasin.“

„Ma näen, et ma ei saa midagi selle vastu,“ ütles vang. „Teie jääte oma sõna juurde, kuid teisel teel katsun teid selles takistada.“ Mathildal hakkas hirm: mida vang sellega mõtles?

Ega ta mõtle ometi ise oma elu lõpetada? Siis palus ja hoiatas ta Mattit väga selle eest, ka hiljem, kui teda vaatamas käis. Kui vangil oleksidki puhtad plaanid, tähendaks see, et kui midagi sünnibki, siis teab Jumal kindlasti, mispärast see nii on läinud ja Tema otsustab teisiti.

Kolm nädalat hiljem panigi Matti Haapoja käe enese elu külge ja suri seekord...

Ma saan aru, mida selle kohta öeldakse; ka sedagi, et sarnane asi ei peaks juhtuma inimese juures, kelles on vaimulik uuendus toimunud.

Kuid ma mõtlen ometi, kõik vastuväited peavad vaikima selle ees, et mees, kelle käed olid mitmeti verised, see metsapoeg, kes sattus ristlaineresse, andis oma elu tema pärast, keda ta nii austas, armastas, et teda meelevõimutuse eest – mida ta ei suudaks kanda – päästa... Kas võiks Matti Haapoja kohta seda sõna tarvitada: „Tema tegi, mis ta võis!“?

MATHILDA ÜKSIKUTE JA HULKADE KAITSEINGLINA

Näis, nagu oleks Kõigekõrgema plaan olnud oma muidu nii nõrgale, kuid alati väsimata töölisele ning äärmuseni ohvrimeelsele saadikule, Mathilda Wredele, jagada alatasa uusi raskeid väljakutseid. Ja neid mitte üksi vanglasis, vaid ka väljaspool seda, nagu nad vajalikud olid.

Kahekümnenda sajandi algul hõljusid Soome maa ja rahva üle õudsed, ähvardavad kõuepilved. Päeviti ja tunniti võis oodata hävitavaid üllatusi.

Soome tollane kindralkuberner krahv Heyden oli asunud manalateele ja kui Mathilda Wrede kord Peterburis viibides juhtumisi ühelt kõrgemalt isikult kuulda sai, et Soome uueks kindralkuberneriks nimetatavat kindral Bobrikoff, siis küsis Mathilda kohe, mis mees see peaks olema?

„Harimatu, kultuurile mitte ligipääsnud ja veel palju muud,“ oli vastus.

Teadagi palus Mathilda Wrede, et see kõrge sõber katsuks teha kõik, mis võimalik, et sarnane mees ei saaks nii kõrgele kohale tema armsa Soomemaa üle, kuid teine tähendas, et on võimatu seda muuta. Hiljem katsus Mathilda veel teistki teed, nimelt Soome kreekakatoliiklaste endise peapiiskopi läbi otsekohe keisri enese peale mõjuda, kuid see oli vihaselt käega märku andnud, et ei peaks asjasse sekkuma. Ja siis tuligi see õel venelane, kelle südametunnistus ei noominud teda, kui ta alatuid abinõusid tarvitas, et aga soomlasi valitsuse vastu mässule kihutada.

Kõige raskem oli Mathilda Wredele see, et venelased katsusid vabastatud vange teatud rahasummade eest provokatsiooniliseks otstarbeks kasutada. Kord sai Mathilda salaja kuulda, et kaks tema endistest sõpradest olid kumbki 30 Soome marga eest kaubeldud Helsingis avalikul platsil olevat Aleksander II ausammast rüvetama. Ja seda pealegi venelaste pühimal – ülestõusmise pühäl öösel.

Mathildale lõikas see hinge, kuid tal oli ka nõu kohe peetud:

ise sinna valvele minna! Vend pakkus oma kaasabi, kuid Mathilda vastas, et vahipostil peab üks seisma! Siis jättis ta öele ainult ühe voorimehe lähikonda tarvitada.

Enne südaööd, kui linn vaikis, kuulis Mathilda ebakindlaid samme ausambale lähenevat; ligemale jõudes tundis ta ära oma ühe endise Kakola sõbra „Pekka“ (Peeter), läks talle vastu ja küsis, kuhu ta veel nii hilja öösel kipub, pealegi nokastunud olekus, kui peaks ometi kallil ööl kodus viibima? Kas poleks mõistlikum koju minna? Kutsus kohe voorimehe, seadis mehe selle peale, andis voorimehele aadressi ja kindla käsu mees koju viia, siis tulgu tagasi tema järele. Soo, võit oli täielik. Teine õnnetumaist oli päeval raha kätte saades suure heameelega pea nii täis joonud, et politsei ta „soolaputkasse“ korjas, kus istus hommikuni.

Aga võideldes sarnaste tumedate jõudude vastu, langes kord tema enesegi peale tume vari, kui käis ühte poliitvangi vaatamas, kes järgmisel ööl aknatrellid läbi viilis ja saladuslikul teel kadus. See tappiski hiljem Bobrikoffi. Hakati süüdistama Mathildat, esiti salaja, siis avalikumalt, nagu oleks ta vangile viili toimetanud. Ja oli tõepoolest imestusväärne, et keegi ei astunud selle puhta ja ennast kõikide heaks ohverdava inimese eest välja!

Kui Mathilda Wredel võimalused linnades, eriti Helsingis, raskendatud olid, siis avanes talle avarais maaoludes laialdane tööpõld igasuguste õnnetute, vaeste, unustatute, kõigepealt aga ta vabastatud vangidest sõprade ülesotsimises Soome saludes.

Kui ta nii välja läks, varustasid tema kõrged sõbrad ta mitmeti rikkalikult teele, sisemaa sõitude tarvis. Ja küll teda oodati; nii ainelist abi, nõu, troosti ning igasugust päikesepaistet, kuhu iial Mathilda Wrede ilmus.

Siin teeäärses kohas asus üks õige kehvas olukorras perekond. Isegi nende pere ainuke lootus – lehm - oli haige, mida ei või rahasummaga parandada; siin oli Mathilda Wrede otsekohe loomaarstina tegev, nõuandev, julgustav. Ära minnes usaldab troostitud perekond küsida:

„Teie olete ikka tõesti kõrgemast seisusest?“

„Jah, olen ikka seda ka,“ vastab Mathilda naeratades ja jätab üksiku eramaa majakese ta elanikega jumalaga.

Edasi sõites tohib Mathilda ühte õnnetut ema troostida, kelle noor poeg on vangis. Oli keset heinaaega ise palavikus haige olles lõõnud oma vennanaise surnuks, kes teda oli laisaks sõimanud, rohkem ühti.

Tükk maad metsateed sõites loodab Mathilda kohata ühte vabastatud vangi, kes elab suurest teest kõrval, metsasüles. Ta saadab oma noore küüdimehe, Otto, meest otsima, ise oodates teel. Kulub aega, enne kui kuulduvad rasked sammud ja hiiglakogu ilmub, teretades ülirõõmsana oma inglit. Ta palub Mathildat koguni järgmiseks päevaks oma poole lõunale, millist palvet teine ei või sugugi täitmata jätta.

Aga neid vabastatuid on ju Mathildal laialt ka neis paikades. Ühe kodule lähenedes, tõrvab see tema endine tuttav parasjagu vankrit. Nähes aga Mathildat, viskab ratta kõrvale, ruttab tulijale vastu, aitab ta vankrilt alla ja juhatab otsekohe tuppa, kus istub tema naine väikese lapsega. Mathildat nende ette seades ütleb mees iseteadvana ja otse rõõmujoovastuses: „Nüüd võin teda ometi kord teile näidata!“ Nüüd näidatakse Mathildale terve „mõis“ - lehmad, lambad ja muud loomad. Koplis olla veel noor hobusevarss, seda peab Mathilda tingimata nägema, ronides üle aedade ja hüpates üle kraavide.

Mathildale tuleb meelde, et siin kuskil peab astuma neil teedel jällegi üks endine Kakola elanik, kellele oli lubanud teda kord vaatama tulla vabaduses. Jutud olid aga ammu liigemas, et mees elavat omasugustega ikkagi väga õnnetut elu. Mathilda aga tahab sõna pidada ja teades, et see mees asub raudteejaama lähedal, siis läheb lähemasse jaama, et raudteel edasi sõita.

Kui rong ühele väikesele peatuspunktile läheneb, märkab Mathilda juba eemalt oma tuttavat; suur tugev mees, nagu pealik teiste vabastatute keskel, keda on ligidalt ja kaugelt kokku ajanud, tahavad nad ju kõik jälle oma kaitseinglit tervitada.

Mathilda vagunist välja astudes ei liiguta keegi end paigalt, ei kergita mütsigi, ega lausu sõnagi tervituseks. Mathilda imestab ja on tusane; kena salk, mitte ei mõista tervitadagi. Aga

ta astub siiski pealiku juurde, sirutab käe ja teretab neid. Aga just sel silmapilgul lendavad kõigi mütsid peast ja kõikide käed on pikad teretamiseks. Nüüd ütleb ta sõber:

„Preili Wrede, katsuge meid mõista. Mina selle korraldasin, et rongi peatumise ajal, ei liiguta ennast keegi, ega püüa näidata, et meie teid tunneme. Sest ei või ju teada, võib-olla ei meeldi preilile, kui teised näevad, millised sõbrad tal on. Sellepärast jääme kõik liikumatult seisma; aga nüüd, kui teie meid tervitasite, nägime, et te ei häbene meid, ja nüüd avaldame oma rõõmu, et teid siin näeme.“

Võigas oli mehe elukoht ja kord, nagu Mathilda märkas; vist oli siin koledaid tükke tehtud. Kuid ta usaldas meest, et see hoolet kannab tema õõrahu eest. Ja nii oligi! Magas koguni Mathilda ukse ees ning kiitles hommikul, et kes oleks tahtnud preilile midagi kurja teha, oleks pidanud üle tema laiba minema.

Kes jõuakski kõiki neid õnnetuid ja unustatuid kirjeldada, või nende rõõmupisaraid, mis voolasid Mathilda lähenemisel, olgu vaeste majadele, vaeste hurtsikuisse või muudele vähemtähtsatele eri maakondades, üksikuis hooneis ja onnides. Ja ikka leidis nende troostija ingel tee nende südamesse, hingemaailma.

* * * * *

JÕULUD KAKOLAS

Ometi kord aastas läheneb see aeg, mil kellade pidulik heli täidab õhu, vaikib veskikohin, inimeste kära, müra ja argielu askeldamine. Siis on aeg, millal püütakse vähemalt mõni tund rõõmus, õnnelik olla ja teisigi õnnelikuks teha. See tuleb vist sellest, et see pidulik ja üliõnnis aeg, mis meie **jõuluks** nimetame, see läheneb meile vaikselt lapsesammul ja lapsesõrmedega meie ustele koputab, et inimesed ometi ei usaldaks teda ukse tagant ära ajada. Kõik meie lapsea

mälestused armastatud jõuludest ootavad nagu ukse ees ja mõttemaailmas näeme neid uuesti lapsekäega ust avamas, et jõulutuppa tulla...

Ja pea igal pool laias ilmas poeb see piduaeg sisse, süütab mil suuremad, mil vähemad küünlad põlema. Siis tungib ta jälle tuhandeist aknaist heledana pimedasse öösse, ning selle õhtu lauluhelin, rõõmuhääl laste kui vanade suust, see on ühtlasi kodune rõõm, tungib ja ulatab südame põhjani...

Kuid seal on ometi üks koht, erandina kõigist teistest, mis konutab detsembriöö pimeduses ähvardavana, võikana. Turu linnas, Kakolas, seal pole jõuludest küll midagi näha. Kas siis jõululaste õrnad käed ei suuda neid raskeid väravaid ja rauduksi avada?

Seal kõlisevad ahelad nagu tavaliseltki, seal nutetakse pisaraid, nagu ikka; seal haudub surmav vaikus, kõlavad valjud sõnad, kaebed ja needmised.

Siiski, pagaritöötoas on midagi pidulikumat liikumist märgata. Seal sõtkutakse pühadesaia taignat. Iga vang peab saama saiapätsi. Kuid seda ei saa ju süüa kaetud laua ääres, tuttavate ja armsate keskel. Ei, kurvas, kibedas üksinduses, vangikambris, ümbruses ja oludes, mis seisavad kohutavas vastuolus pidulikkuse mõistele ning jõulurõõmule.

Pikas koridoris jutustavad vahid mõned hoolealusest, kes on mingil kombel tähelepanu äratanud; on ju seal igasuguseid õnnetuid.

Nordstedti küll enam kauaks ei ole, võib-olla on juba täna õhtul valmis; ja see ongi see parim, mida sellele viletsale võiks soovida. Tal on kole haigus, mille põdemise pärast ei usalda ega taha keegi ligi tulla, isegi mitte haigete osakonda viia. Kurt teine ka, midagi pole temaga enam peale hakata; las olla seal, kus on...

Aga seal on üks teine, noor inimene alles, aga kui metsik! Üleüle viskas oma hernesupi kausiga vahile näkku. Selle karistuseks ei lastud tema kongipõrandat puhastada, mis nüüd haiseb ja on libe. Pärast pandi mees kaelaraudu ja neediti seina külge, vahest rahuneb.

Vana Björklundiga on kõige hullem, kes tormab kongis edasi-tagasi ja vehib terava kingsepanoaga. Parandas saapaid ja enam ei anna nuga käest. Ta ähvardab ja karjub, et Kakola peab veel enne õhtut ühest elanikust ilma jääma. Ta vandumist on kaugele kuulda. Ei aita muu, kui mitu vahti tulevad korruga sisse, suruvad suure madratsi varjuks ette, lükates mehe vastu seina, panevad ta raudu ja viivad alla keldriruumi.

Niisugusesse õhkkonda tuleb jõuluõhtu Kakolas! Oh, kuidas ometi ainuke rahu- ja rõõmuläige sarnasesse surmavarjuriiki pääseks...

Aga ometi! Keegi astub praegu läbi suure värava. Seal on keegi, kes ohverdab jõulurõõmu oma armsamate keskel, et seda enesega neile anda, kellel see puudub. See on jällegi Mathilda Wrede! Veel enne, kui ta vanglasse kaob, tullakse pagaritoast talle vastu ja palutakse sisse astuda, et ometi prooviks saiataignat enne, kui hakatakse seda küpsetama. Mathilda teeb seda heameelega. Ta kiidab koguni taigna headust ja palub, kas nad ei tahaks äärtesse kleepunud taignat kokku korjata ja temale ühe kakukese küpsetada, sest tema tahaks ka ühe saada.

Pagari nägu hiilgas sisemisest rõõmust, sest nad ongi juba isekeskis otsustanud, et preili Wrede peab saama kõige esimese kakukese omale. Sellele taheti panna suhkrutki veel ja kojamehe naine oli pealegi ühe muna annetanud.

Siis teeb Mathilda ringkäigu vanglas; tõepoolest raske ja väsitav, just paljude piinlike kurbade nähtuste tõttu. Ta süda valutab väga, kuid siiski, kuhu ta ka ei astu, seal löövad hiilgama kurvad silmad, palgeile ilmub rahuldustunne ja mingi jõuluaimdus ning rõõmusära paistab tumedatesse urgastesse.

Mathilda jagab traktaate, jõulukaarte ja kirju, kui korruga temale teatatakse, et Norstedt olevat suremas. Ta ruttab kohe sinna.

Mathilda põlvitab haige madratsile ja ütleb küllalt arusaadavalt mõned südamlikud sõnad jõulusõnumit haige kõrvu; need kuuluvad samuti temalegi, nagu kord Petlemma karjastelegi aastatuhandete eest. Mehe määrdunud näol on mingit rahulikku tunnet märgata. Mathilda puhastab teda, kastab

ta huuli ja annab talle pisut piima. Näha on, et haige on troostisõnu mõistnud. Kongist välja astudes tunneb Mathilda valu oma rinnus ja suhu tuleb verd. Mis nüüd ringkäigust saab? Aga südantlõhestav kaastunne nende õnnetute seisukorra pärast annab talle uut jõudu, kergendab valu. Juba seisabki ta kellegi metsiku mehe ukse taga ja palub sisselaskmist. Vahid seisavad vastu, kuid teine ei lase ennast eksitada.

Sisse astudes ehmatab vang, nähes Mathilda Wredet enda ees. Rahulikult seisab Mathilda tema ees, kuna vang ei saa sõnagi suust. Korraga ütleb vang: „Ma palun vabandust, et olen teinud selle urka nii inetuks...“ Mathilda aga hakkab temaga pehmelt rääkima ja see küsib: „Kust see tuleb, kuidas on see võimalik, et teie kõnelete minuga kui omataolisega?“ „Sellepärast, et teiegi olete inimene. Ja hoolimata, et olete täna oma nurgakese nii ära reostanud, leian teis ometi nii palju ilusat ja head, mida peaksite ainult paista laskma.“ „Kas usute, et Jumal võib kõiki inimesi aidata?“

„Jah, tingimata,“ vastab Mathilda, ja sellepeale palub see, et üks hea inimene peaks temaga Jumalat paluma, pealegi põlvede peal. Mathildale on pisut piinlik lasta põlvili sellele rāpasele põrandale, kuid teeb seda siiski kindlas usus. Põlvedelt tõustes – ime küll, pole ta tuliusus kuub sugugi rikutud... Aga missugune rahu täidab ta enese südant ja rõõm vangi hinge!

Õues märkab ta, kuidas vahid plaanivad vang Björklundi tassida alla keldrisse. Kuid Mathilda astub neile teele vastu. „Täna on jõuluõhtu, täna ei panda kedagi keldrisse! Ma tahaksin sisse minna teda vaatama.“ Vaevalt antakse talle selleks luba, vanamees on ju väga kardetav.

Aga kui Mathilda ukse vahele ilmub, hüüab ta kohe: „Björklund, rahunege, ma olen üksi!“ Vang vastab: „Kui teisi on, siis lõön nad surnuks, olge ettevaatlikud; olen vandunud, et veel täna peab keegi oma elust ilma jääma,“ kurjustab mees suure noaga vehkides. „Seda mina ei usu,“ ütleb Mathilda uuesti vahele. „Täna on jõuluõhtu, ja keegi ei või mõelda elu võtmisele. Täna on Jumal taevast elu alla saatnud ja tahaks anda kõigile uue puhta elu, miska võime kord Tema juurde saada. Ja

nüüd andke see nuga minule,“ ning sirutab julgelt käe välja. Mees aga vastab:

„Teie olete ikka õpetanud, et peab sõna pidama! Nüüd olen otsustanud seda nuga mitte enne käest ära anda, kui olen kellegi elu võtnud.“ „See on mulle armas kuulda, et tahate sõna pidada,“ vastab Mathilda. „Nüüd teeme nii, et ma võtan selle noa teie käest, siis pole teie seda mulle andnud, ega sõna murdnud.“ Ja pika vaidlemise peale meelitaski ta vangilt – selle tugevaid sõrmi noa ümbert lahti tehes – terariista ära. „Pagar lubas mulle suhkruga ja munaga küpsetatud saia kinkida, ja teie ei taha mulle seda nuga kinkida,“ ütles ta vangile, kui juba nuga käes oli.

Nüüd istub see õel vaikselt Mathilda ees ja jutustab sõbralikult temaga nagu laps.

Väljas kohtab Mathilda vahti, keda hoiatab, et nad vanamehele ei räägiks noast midagi ega viiks teda enam keldrisse. Vangi juurest teise juurde minnes, kannab Mathilda jõulusoove, tervitusi ja õnnistusi igale poole. Kuna iga viimane talle soojast südamest sedasama kaasa soovib. Üks pöörasemaist hüüab talle veel järele: „**Jumal tasugu seda teile!**“

* * * * *

Juba sätendavad väljas lugematuist aknaist jõuluehted ja ainult üks tume, õudne ehitus näikse pime olevat, kerkib üles sünge öötaeva poole. Kuid kes teab, vahest on selle elanike südames ometi mõni jõulutäht vilkumas, sest sealt tuli ju alles nende trööstija ingel. Selle vangla koledate müüride ümber ulub vihane tuul ja sadu peksab armutult selle katust, nii et vihmavesi voolab tühjas hoovis ojana.

Õudne on see vana vangla leivaküpsetamise majagi, mille katuse all, üleval, hoitakse hulk vange. Umbes 150 Kakola elanikku asetsevad öösiti siin. Päeval käivad kivimurrus tööl. Vastik koht on see pagaripööning. Selle libedat, kulunud ja järsku kivitreppi pidi komberdavad need viletsamad õhtuti ja hommikuti üles ja alla. Seal võimatu pikas ja kitsas kivehituses

vilguvad lambikesed, vaevalt näidates läbi auru, suitsu ja niiskuse neid olevusi, kes siin elutsevad.

Nad riputavad enda vihmast nõretavad vammused seintele kuivama, mis aina suurendavad paksu auru ja niisket lehka.

Troostitu kurb on nende inimeste elu: hallid seinad, hallid riided, hallid näod, milline hall ja lootusetu elu! Seda kasutatakse käratsemise, nääklemise ja vandumisega või kõlvatute lauludega kergendada. Kui see korda läheks! Korraga aga kuuldu selle võika ruumi trepi pealt: „Tere õhtust, mu sõbrad, tere õhtust!“

„Kes see on? See on tema!“

„Tere õhtust, tere õhtust,“ kõlab veelkord. „Tema, tema jah! Tere, tere õhtust, tere õhtust,“ hõikab mitme mehe hääl korraga ja nad kiirustavad üksteise võidu, kes võtma Mathilda mantlit, kes kübarat või vihmavarju, kõik tahaksid oma inglile ingliteenistust pakkuda. „Ah, siis siin te nüüd välitööst puhkategi? Kas tohin teie juurde natukeseks istuda, jutustaksin teile ühe õpetliku lookese, kui see teile meeldib?“

„Jah, jah,“ hüütakse mitmelt poolt ning täielik vaikus valitseb peagi kogu kasarmus. Kes ei taha vaikida, seda sunnitakse, ning Mathilda jutustab elavalt ning soojalt noorest kotkast, kes laskub kaljule ning seal istudes ei märka, kuidas väike mürkmadu hiilib ta pehmetesse sulgedesse ja salvab surmavalt. Kotkas tõuseb küll kohe kui nool õhku, kuid ei suuda kauaks sinna jääda, langeb peagi surnult alla kaljule tagasi.

„Miks pidi see kuninglik lind omast õhuriigist maanduma alla kaljule, kus teda mürkmadu saagina surmas?“ küsib Mathilda oma kuulajailt, kes olid jälginud kõnet põnevusega. „Kas tahate, ma avaldan oma mõtteid selle üle?“ Jällegi mürisev „Jaa, meie palume!“

Nüüd viib Mathilda kuulajad ilusas, sõbralikus kõnes tagasi nende noorusesse, millal nad olid tugevad, kui kotkad, täis elujõudu, kõrgeid, puhtaid aateid. Aga, usaldades astuda madalaisse patuurgastesse, said nad mürgitatud. Nüüd rauges tahtejõud ja kotkalend kõrgustesse, langesid sügavustesse, kust on raske omal jõul tõusta.

„Kas meie ei tahaks jälle üles tõusta, püüdes kõrgemale, alata uut puhast elu, mis on küll Jumala abiga võimalik?“ ja kolmandat korda kõlab kogu pagaripööning meeste heatahtlikust lubadusest: „Jah, meie tahame!“ Ega Mathilda kahtle, et mitmed seda ka tõesti algasid.

* * * * *

KINNINE JA LAHTINE UKS

Kes jõuakski jutustada kõike seda, mis teel ja raskuste ning pettumuste läbi vangide ingel omi hoolealuseid ning kasvandikke trööstis, rõõmustas, tõstis ja kandis... Ja ometi, ometi oli inimesi, keda pimeduse mõtted ja plaanid niivõrd vangistasid, võitsidki, et tegid Mathilda tööle takistusi.

Mathilda, tundes vanglas suurt puudulikkust nii nende vaimulike kui ka ilmalike hoolitsuses vangide heaks – pidi ta neid sageli hoiatama või noomimagi. Kui kord ja olud Kakola vangimajas olid juba kisendavas seisukorras, siis avaldas Mathilda seda arstile, kes tõi asja ajakirjas avalikkuse ette, mille järelendus oli, et talle ära keelati üksikuid vange vaatamas käia ja ta ei tohtinud kellegagi nelja silma all kõnelda, pidi keegi kolmas juures olema. See sündis aastal 1912.

Ja et Mathilda selle määruse alla ei paindunud, siis oligi ta tee kinni, mida ta vastased just olidki oodanud. Kuid tema jäi oma aatele kindlaks.

„Mis ma vangidele ütlen, seda võin ka turu peal välja hüüda ja kogu ilma arvustust oodata. Kuid kunagi ei tohi ma neid õnnetumaid sundida kellegi kolmanda kuuldes oma südameid paljastama ning muresid lasta voolata.“

See oli Mathilda Wrede lõppotsus, mille poole olid vangid, Soome ja isegi Rootsi ajakirjandus ning avalik arvamus, kuid see kõik ei aidanud.

Selle kalli südame koormat suurendas just sel ajal ka tema õe

Helene surm, kes oli, nagu me teame, Mathildale ema asemel olnud. Siis järgnesid maailmasõda oma koledustega ja uued mured, eriti vangide pärast, keda ta alatasa kandis Kõigekõrgema ette.

Ja kui siis 1917 vene sõjaväes mäss puhkes ning ühel hommikul toores venelaste hulk Kakola mäest üles tormas, vahtidelt sõjariistu võttes vangla ukсед avas ja kõigepealt poliitvangid vabastas – siis oli see veel kõige tumedam aeg. Mis pidi nüüd järgnema?

Ometi olid vabastatud nii mõistlikud, et käisid küll sõdurite ja tööliste miitingul, kuid ei loobunud vangistusest, jäid amnestiat ootama. Palusid ka enda unustamatu sõbra ja kaitseingli abi, kellel oli tee vanglasse jälle avatud. Kui Mathilda hulga aja järele sinna jälle esimest korda ilmus, võttis 300 hingeline hulk ta lauluga ja vangla hoovis kasvanud roosidega vastu, ning kandsid ta toolil läbi vangla. Kingituseks andsid vangid talle kuldmedaljoni ja hõbekarika, kus olid sõnad: „Tänutäheks vanglast sellele, kes tühjendas kannatuste karika, ja oma armastuse tööst suurele Issandale oli eraldanud.“

Mathildal polnud kerge vastu võtta nii kallist annetust, mõeldes, kui palju olid nad pidanud tema pärast ohverdama! Helsingi Võörnäsi vanglast sai ta samal ajal hõbedast kohvinõud. Üks hulk teise järel käisid nüüd vabalt talle õnne soovimas ja midagi nõu küsimas. Et paljud olid amnestia läbi vabastatud, siis oli ainelise abi tarvitajategi hulk suur.

Kord tulid kolm meest talt jällegi raha paluma. Mathildal ei juhtunud olema raha ega ka aega panka minna. Ta annab aga oma pangaraamatu ühele ja käsib sellega võtta hädapäralist abi igale ühele, sest nüüd on abivajajaid palju. Ta saab oodata kolm päeva, teadmata, kuhu mehed läksid pangaraamatu ja rahaga. Kuid ta usaldab oma sõpru. Ja neljandal päeval tulevad mehed ometi, seletavad siis, et pole nende käed veel elus sarnast raamatut puutunud ega ole keegi neid usaldanud, sellepärast tahtsid igäüks raamatu vähemalt ühe öö oma käes hoida, seetõttu viibinud see. Raha olid nad võtnud väga ettevaatlikult.

PUNASED JA VALGED

Halvem ja koledam aeg oli Mathilda elus Soome sisesõda punaste ja valgete vahel. Ja just temagi oli ju kõrgemast soost isik, seega valge, keda põhjainimesed väga vihkasid. Sest nende kahe partei vahel valitses vihane vaen. Kuid Mathilda Wrede katsus pidada äärmist rahu ja erapooletust.

Mathilda Wrede süda ja usk olid igauhele, vähemalt tema vangla sõpradele avatud, süda, mis tahtis lõhkeda valude ja raskuste all, mis tema kodumaal praegu sündis.

Oma korteris, vastuvõtutoas, seisavad tal kaks lille ühes ja samas vaasis, punane ja valge, mõlemad on ilusad, lõhnavad, saavad samast veest kastetud, toidetud ning ülendavad üksteise ilu. Õpi sellest, oh rahvas, üksteisele, üksteise kasuks elama, rikastama, austama. Kuid kes seda nüüd vihapäevil märkas. Aga Mathilda Wrede jäi siiski, nagu kord Paulus Roomas, kaks tervet aastat oma palgatud hoonesse ja võttis vastu kõiki, kes tema juurde tulid.

Ühel päeval tormab Mathilda vana teenija tuppa ja teatab, et eeskojas on kolm koledat meest ja tahavad sisse. Mathilda käsib tüdruku tuppa jääda ja ruttab ise neile vastu – sõbralikult teretades: need olid kolm noormeest.

„Mütsid maha,“ hüüab Mathilda, kui näeb, et mehed ei vastagi tema teretamise peale. Mehed piiluvad veidralt üksteise näkku, aga mütsid võetakse ometi maha. „Pange üks vähemalt kinni, muidu tuleb neid niipalju sisse, et ei mahu tuppa,“ hüüab Mathilda. „Astuge siis nüüd mu tuppa ja rääkige, mis teil vaja on.“

„Meie tahame raha,“ hüüab üks neist valjusti ja toorelt.

„Ma ei usu, et te seda saate,“ vastab Mathilda rahulikuna. „Kas teil siis polegi raha?“ kohmab üks neist, „muidu peaksite selle ikka välja andma.“

„Oh ja, seda mul on juhuslikult enamgi, kui harilikult, kuid see on ju hoopis eritarviduste heaks. Teie olete noored ja tugevad, võite töötada. Või kas teil pole häbi raha nõuda, kui

teate, et praegu on Helsingis palju vaeseid, vanu ja lapsi, kes elavad raskeid aegu läbi ja kannatavad puudust?“

„Aga meil on kõhud tühjad,“ vastab üks lühidalt.

„Ja mul ka. Mulle toodi praegu hommikueinet ja kui arvate, et olen rikas, siis tulge mu tuppa ja jagame selle omavahel.“ Mathilda laual oligi parajasti taldrikul tükk leiba ja teine liha kapsastega. Mehed hakkasid naerma ja üksteise otsa vahtima, sosistades: „Kas me ei ole Mathilda Wrede juurde juhtunud?“

„Jah, ma olen tõepoolest Mathilda Wrede. Ja nüüd tahan teile öelda: „Kui soovite, tulge võtame einet, aga ma kardan, ega sellest jatkuks ikkagi meile neljale, sellepärast arvan ma, et teie jätate selle mulle üksi. Aga tulge õhtul tagasi, ma korraldan teile kohvilaua, siis vahest leiame nõu ja teed, kuidas teiesugused tublid ja tugevad mehed võivad omaenese kätega leiba teenida ja süüa.“

Mehed läksid, öeldes „palju tänu“, ega olnud Mathildal enam tarvis neid käskida mütsi maha võtta.

* * * * *

Kui 1918. aasta valgete vangistamine laienes, läks Mathilda otseteed kindralkuberneri korterisse, mille punased olid vallutanud ja saanud nende peakorteriks. Ta tahtis teada, kuidas vangide käsi käib, kas saaks seda kuidagi kergendada. Maja ees seisis hulk punakaartilasi, paljastatud mõõkadega ja punaste sidemetega käevartel ning Jaapani püssidega varustatud.

„Kas tohiks mõne teie ülemaga rääkida?“ küsis Mathilda.

„Missugusega?“ küsib üks karedalt.

„Heameelega kõige kõrgemaga.“

„Praegu pole ükski neist kodus, aga võib-olla tulevad varsti!“

„Hea küll, ma ootan; aga olge head, hoidke pisut kõrvale, ma lähen istun trepilolevale pingile.“ Varsti tulebki keegi suure tugeva kehaga mees, keda kõik aupaklikult tervitavad. Kuid ligemale tulles tunnebki Mathilda selles ära ühe Kakola sõbra.

„On see võimalik,“ hüüab Mathilda. „teie olete siin! Kas olete ehk ülemjuhataja?“ „Ei, olen küll üks juhtidest, kuid mitte ülem!“ „Mul on õige tähtsat teiega rääkida, kas teil oleks vahest

mõni silmapilk minu jaoks?“ ütleb Mathilda. Mees pakub Mathildale käsivarre ja viib ta trepist üles, läbi kahekordse punakaartlaste ridade, kes au andes neile nagu kuningapaarile teed annavad.

„Teie olete vist varemgi sellest trepist üles ja alla käinud?“ tähendab pealik. „Jah, seda küll, kuid siis oli see siin kõik hulga puhtam kui praegu,“ vastab Mathilda ja nad astuvad läbi poolalasti ja metsikute hulkade, kes uudishimulikult vahivad.

Nad näivad imestavat, kuidas see usaldab sarnasesse lõvikoopasse astuda. Juht käsib ühe väiksema toa korraldada, kus võiks parunipreili Wredega rääkida.

Tuppa jõudes paneb Mathilda otsekohe valgete vangide asja ette, mispeale aga teine tähendab, et vangide asi olla kellegi teise hooles. Ta tõuseb, läheb pisut välja ja tuleb peagi ühe hiiglasega tagasi, seegi on üks Mathilda endine Kakola kasvandik, kes Bobrikoffi ajal oli surmanud ühe salapolitseiniku. Mees oli lasknud endale toredad vurrud kasvada ja ilme oli suurepärane.

„Ja teie olete nüüd ülemjuhataja?“ küsib Mathilda, imestades mehele kätt andes.

„Jah – teie käsu peale?“

Nüüd paneb Mathilda oma asja mehele südamele, kuid seda kuuldes tähendab tõsiselt: „Nende kõrgete härrade hulgas, kes praegu vanglas istuvad, on mitmed, kes keelasid omal ajal Mathilda Wredet rahva vangistatud lapsi käia tervitamas. Need ja nende sarnased peavad nüüd ise maitsma, mis see tähendab, olla ilma troostita ja julgustamata – mida Mathilda Wrede külastused meile pakkusid. Nagu sina mulle, nii mina sulle!“

Kuid Mathilda ikkagi palub, et vähemalt nende toidu eest muretsetaks ja pakub selleks raha. Seepeale tähendab mees, et neil on raha küllalt, seda saavad otsekohe pangast. Lubab aga teha kõik, mis tema võimuses seisab, oma sõna kinnituseks küsib mees:

„Kas olete selle Wredega sugulased, kes hiljuti siin Helsingis Katajanoka vanglasse paigutati?“

„Oleme vennaste lapsed,“ vastab Mathilda. Mees jätkab:

„Hiljuti tuli üks peenike daam minu juurde, kes väga palus oma meest näha. Vastasin, et see on võimatu, aga siis tulite teie, preili Wrede mulle meelde ja küsisin, kas ta teie sugulane on. Kui ta tõendas, ütlesin talle: „Nüüd tahan ma teile öelda, et minagi olen kord vang olnud ja siis käis Mathilda Wrede mind vaatamas ja kui kallis see oli, seda pole ma võinud kunagi unustada. Ja selle õnnistatud nime pärast võite teie minna oma meest vaatama.“ Rõõmsa liigutusega lahkus Mathilda kuberneri majast.

Aga ta pidi mõnikord nägema, kui armunud nad olid valgete vastu. Ja kui Mathilda kord sellepärast ühte neist manitses, vastas mees: „Seda ei peaks teie mitte nii väga imestama, sest üks see ole teie Piiblis kirjutatud: „Mis inimene külvab, seda ta ka lõikab.“ Tähendab, et valged lõikavad endist külvi...“

Kui siis sakslased sisse tulid ja kindral Mannerheim võidukana Helsingisse jõudis, peeti linnas suurt rõõmupidu, eriti paremais ringkondades. Mathilda Wredele saadeti kutse, kuid ta ei võinud seda ometi vastu võtta, jäi parem koju istuma, sest ta aimas, millist salaviha ja sappi see teistes sünnitas, seda tundis tema kõige sügavamalt. Sest kättemaksu viha ja tasumise küsimus jäi edasi leegitsema, kuna Mathilda Wrede armastus trööstis ja õnnistas mõlemaid erakondi. Mathilda vaimusilma ees lamas kogu maailm „raskeis raudus“ ja peale selle iga üksik inimene, kelle südamesse polnud veel ulatunud Jumala päästev armastus Kristusel Jeesusel. Tema nägi ka ühtlasi, et igas sügavamalegi langenud inimeses asub jumalik taht, mis ainult suitses veel; oli tarvis seda üles õhutada jumaliku armastuse tulega, mida Jeesus oli tulnud maa peale viskama ja tahtis, et see oleks süüdatud põlema igal pool, et see oleks igas südames leegitemas. Kus see põleb, seal kustub iga võõras kättemaksutuli, mis nüüd laastab inimeste keskel. Kord kohtas Mathilda ühte endist sõpra, kelle ema olid valged surmanud ja küsis, kas ta mõtleks kätte tasuda, kui võimalus avaneb? „Ei, kunagi enam! Sest ema ma ikka enam tagasi ei saaks ja – teie olete mulle õpetanud, mis väärtus on inimese elul, ma ei mõtle kunagi enam tasumise peale.“

LÕPETUSEKS

„Mine mu vangide juurde,“ selle käsu oli Mathilda Wrede kord aastate eest oma Issandalt saanud, seda oli tema vabas armastuses, ennast ohverdades järginud ja praegugi oli ta vaba igasugusest parteimeelest – vaba päästmise tööd tegema, täis lootust suurt maailma rahu ette valmistades.

Meie peame lõpetama kirjelduse vangide ingli üliilusast elutööst, kuid sellega pole tema, Mathilda Wrede, elutöö sugugi veel lõpul!

Isegi uusi kirjatöid on ilmunud sellest, mis sütitavad ikka jälle meeli, liigutavad südameid jumalikus armastuses mõtlema vangide peale. „Pidage meeles vange, nagu te oleksite kaasvangid, ja kurja kannatajaid, sest ka teie olete alles maises ihus“ Hb 13:3

Sellepärast – mine ja tee sina niisamuti!